

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

katedra psychologie

Bakalářská práce

**Koexistence islámu s evropskou kulturou
- srovnání České republiky a Belgie**

Marie Kostecká

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Koexistence islámu s evropskou kulturou – srovnání České republiky a Belgie“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 12. 3. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Ing. Petru Kokaislovi, Ph.D., za ochotu, rady, vstřícnost a za odborné vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji profesoru PhDr. Luboši Kropáčkovi, CSc., za cennou konzultaci, všem respondentům za účast na dotazníkovém šetření, dobrovolníkům za poskytnuté rozhovory a svým rodičům za umožnění realizace terénního výzkumu v Bruselu finanční podporou.

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Marie Kostecká

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Koexistence islámu s evropskou kulturou – srovnání České republiky a Belgie

Název anglicky

The coexistence of Islam with European culture: Comparison of the situation in the Czech Republic and Belgium

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Může koexistovat islámská a křesťanská kultura v rámci jednoho územního celku při zachování lidských svobod? Porovnání situace v ČR a v Belgii.

Jak se navzájem v historii ovlivnila křesťanská a islámská kultura?

Jak a proč dochází k omezování svobody vyznání islámu v nemuslimských zemích?

Jakými způsoby se případné omezování vyznání islámu v nemuslimských zemích projevuje?

Existuje odlišnost v intenzitě hájení a prožívání náboženských svobod vyznání islámu v nemuslimských zemích u jednotlivých věřících a u členů náboženských hnutí – skupin?

Jsou islámská náboženská hnutí – skupiny radikálnější v nemuslimských zemích oproti zemím muslimským?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků krátkodobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žije islámská menšina ve většinové evropské kultuře založené na křesťanských hodnotách. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (mj. statistické) údaje.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran.

Doporučené zdroje Informací

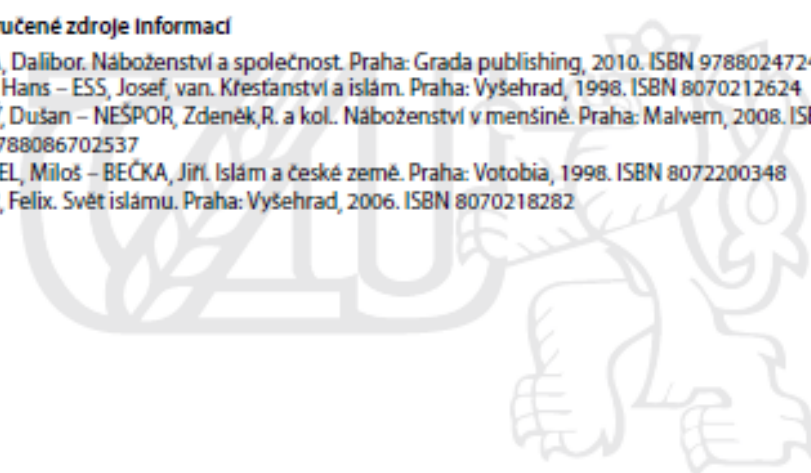
HEJNA, Dalibor. Náboženství a společnost. Praha: Grada publishing, 2010. ISBN 9788024724270

KÜNG, Hans – ESS, Josef, van. Křesťanství a islám. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 8070212624

LUŽNÝ, Dušan – NEŠPOR, Zdeněk, R. a kol. Náboženství v menšině. Praha: Malvern, 2008. ISBN 9788086702537

MENDEL, Miloš – BEČKA, Jiří. Islám a české země. Praha: Votobia, 1998. ISBN 8072200348

TAUER, Felix. Svět islámu. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 8070218282

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 10. 03. 2015

Koexistence islámu s evropskou kulturou - srovnání České republiky a Belgie

The coexistence of Islam with European culture: Comparison of the situation in the Czech Republic and Belgium

Souhrn

Bakalářská práce s názvem „Koexistence islámu s evropskou kulturou – srovnání České republiky a Belgie“ po úvodu vymezuje svůj cíl a seznamuje s literaturou, která se tématem práce zabývá. Následuje podrobný rozbor metodiky práce a vymezení pojmů potřebných pro uchopení tématu práce. Práce si klade za cíl najít odpověď na otázku, zda je reálná mírová koexistence muslimů s většinovou nemuslimskou společností na jednom území a za jakých předpokladů, a to z pohledu zástupců muslimů i nemuslimské většiny společnosti v podmínkách České republiky a Belgie.

Summary

The thesis titled „The coexistence of Islam with European culture: Comparison of the situation in the Czech Republic and Belgium“ begins with an introduction, defines its target, and then introduces the literature, which deals with the topic of this work. A detailed analysis of the work's methodology follows, including definitions needed to grasp the theme of the work. This work seeks to answer the question of whether there can be a real peaceful coexistence between Muslims and the non – Muslim majority in one nation and under what conditions it is possible, based on the perspectives of Muslim and non - Muslim representatives in the Czech Republic and Belgium.

Klíčová slova: islám, křesťanství, Evropa, lidské svobody, menšina, většinová kultura, tolerance, hranice svobody

Keywords: Islam, Christianity, Europe, personal freedoms, minority, dominant culture, tolerance, limits to personal freedom

Obsah:

1. Úvod.....	8
2. Cíl práce	9
3. Literární rešerše	10
4. Metodika	15
4.1. Použité metody a jejich adekvace	15
4.2. Lokace terénního výzkumu a odůvodnění	16
4.2.1. Průběh terénního výzkumu prováděného v ČR – v Praze	17
4.2.2. Průběh terénního výzkumu prováděného v Belgii – v Bruselu	20
5. Vymezení pojmů	25
5.1. Křesťanství.....	25
5.1.1. Bible	26
5.1.2. Vnější symbolika a projevy vyznavačů křesťanství	27
5.2. Islám.....	28
5.2.1. Korán.....	29
5.2.2. Islámské právo	31
5.2.3. Vnější symbolika a projevy vyznavačů islámu	35
5.3. Islámská kultura	36
5.4. Vliv křesťanské kultury v historii na islámskou kulturu.....	40
5.5. Vliv islámské kultury v historii na křesťanskou kulturu.....	41
5.6. Historické křesťanské kořeny Evropy.....	44
5.7. Historie migrace muslimů do Evropy	46
5.7.1. Historie existence muslimů na území dnešní České republiky.....	50
5.7.2. Historie existence muslimů na území dnešní Belgie	52
5.8. Lidská práva	54
5.8.1. Svoboda vyznání.....	58
5.9. Fundamentalismus a extremismus v islámu	58
5.10. Postoj k odlišnosti	60
6. Vyhodnocení dotazníků	63
6.1. Postoje respondentů nemuslimů v ČR	63
6.2. Postoje respondentů muslimského vyznání v ČR.....	64
6.3. Postoje respondentů nemuslimů v Belgii.....	65
6.4. Postoje respondentů muslimského vyznání v Belgii	66
7. Závěr	67
8. Použité zkratky.....	71
9. Seznam zdrojů.....	72
Internetové zdroje	73
Přílohy.....	74
Vzor dotazníků pro nemuslimy (česká a francouzská verze)	74
Vzor dotazníků pro muslimy (česká a francouzská verze)	76

1. Úvod

Téma práce jsem si zvolila pro jeho společenskou důležitost a události v Paříži počátkem ledna roku 2015 ukázaly i jeho velkou aktuálnost. V naší společnosti existuje neporozumění u některých obyvatel, a to i u představitelů naší společnosti, a neochota přijmout soužití s muslimskou menšinou v našem státě. Často jednostranné informace poskytované v médiích postrádají objektivitu a vyváženost. To ve svém důsledku utvrzuje naše obyvatele v této nesnášenlivosti vůči muslimům. Prohlášení, kterými někteří kladou rovnítko mezi muslim a terorista, vyvolávají neoprávněně strach a nedůvěru ve společnosti, která nemá většinou faktické znalosti o tomto náboženství a jeho vyznavačích. Osobní zkušenost je též u většiny obyvatel nulová. Při nahodilých setkáních s muslimy, většinou jednotlivci, jsem jimi nebyla nikterak znepokojena. Možnost intenzivnějšího zážitku a poznání můj původní dojem jen utvrdila.

Při dovolené v Izraeli, kde jsme byli ubytováni v Betlémě a přicházeli do styku s palestinským personálem hotelu, řidiči autobusu, prodavači v obchodech atd., jsem nabyla dojmu, že nejsou takoví, jací jsou nám u nás prezentováni. Nejsilnějším zážitkem pro mne byly jejich klid a spořádanost, s níž se o ramadán přesouvaly davy muslimů k modlitbě na Chrámovou horu; přeplněné autobusy, ale lidé laskaví, přátelští a mírumilovní, přestože šlo o prosté venkovské obyvatele Palestiny. Porovná-li míru agresivity, která se objevuje v pražských dopravních prostředcích u našich obyvatel, nebrala bych běžného normálního vyznavače islámu za bezpečnostní riziko.

Dalším obohacením, a to už v souvislosti s touto prací a získáváním materiálu pro její praktickou část, byl pobyt v Bruselu (druhá polovina září 2014) a osobní kontakt s tamější muslimskou komunitou. Poznatek, že běžný muslim touží žít v míru a důrazně se distancuje od projevů terorizmu páchaného pod rouškou islámu, se jen potvrdil.

Ve světle všech těchto poznatků si tato práce klade za cíl odpovědět na otázku a podotázky uvedené v následující kapitole.

2. Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zjistit realnost mírového soužití muslimské menšiny s většinovou evropskou nemuslimskou společností v jednom státním celku v rámci jednoho území. Dále si klade za cíl zjistit jaké informace, názory, zkušenosti s druhou stranou, s vzájemným soužitím a problémy z něho plynoucími mají nemuslimští a muslimští respondenti, kteří byli požádáni o vyplnění dotazníků. Jaká negativa a pozitiva ze vzájemného soužití obě strany vnímají, a to v prostředí České republiky, resp. Prahy, a Belgie, resp. Bruselu. Práce se zabývá kořeny, z nichž obě kultury vycházejí, čím byly ve svém vývoji ovlivněny a jaké bylo jejich vzájemné působení.

Cílem práce je najít odpovědi na následující otázky na základě terénního výzkumu a znalosti problematiky získané studiem literárních zdrojů.

Základní výzkumnou otázkou je:

- Může koexistovat islámská a křesťanská kultura v rámci jednoho územního celku při zachování lidských svobod?

a podotázky jsou:

- Jak se navzájem v historii ovlivnila křesťanská a islámská kultura?
- Jak a proč dochází k omezování svobody vyznání islámu v nemuslimských zemích?
- Jakými způsoby se případné omezování vyznání islámu v nemuslimských zemích projevuje?
- Existuje odlišnost v intenzitě hájení a prožívání náboženských svobod vyznání islámu v nemuslimských zemích u jednotlivých věřících a u členů náboženských hnutí - skupin?
- Jsou islámská náboženská hnutí - skupiny radikálnější v nemuslimských zemích oproti zemím muslimským?

3. Literární rešerše

Pro seznámení s problematikou islámu a jeho vztahu s ostatním neislámským světem je zde čerpáno z několika publikací. Zaměření jednotlivých titulů by se dalo rozčlenit do třech základních skupin. V první skupině jsou autoři proislámsky orientovaní, kteří popisují situaci a vidí řešení v jednoznačné akceptaci islámských pravidel, nároků na soužití s neislámským obyvatelstvem a pravd plynoucích z učení Koránu. Do druhé skupiny lze zařadit autory, kteří vycházejí při řešení problémů z historického křesťanského základu Evropy a do jisté míry polemizují s islámským učením, někdy i bez přílišné ochoty poskytnutí prostoru pro odlišné náboženské vyznání a tradici. Ve třetí skupině jsou knihy vycházející z faktografického, historicky pravdivého popisu vývoje křesťanské a islámské kultury a jejich vzájemného ovlivňování. Pramenným zdrojem jsou potom Bible a Korán, z kterých vycházejí příčiny a motivace postojů příslušníků obou náboženských skupin.

První skupina se ještě dělí na dvě podskupiny, a to na knihy, které uvádějí do problematiky, seznamují s učením islámu i s problémy, které islámský svět sužují, vše psáno a hodnoceno z perspektivy tradičního muslima. Do druhé podskupiny se řadí „náborová“ literatura islámských skupin a hnutí zaměřená na ideální popis všech kladů islámu s cílem získání nových příznivců, respektive konvertitů. Patří sem například:

I. A. Ibrahim v knížce *„Stručný průvodce k porozumění islámu“*¹ ve třech kapitolách podává důkazy o pravdivosti islámu, obecné informace a přínos islámu.

„*Džihád*“ objasňuje význam pojmu, jeho formy, postoj proroka Muhammada k šíření islámu bojem (citacemi z Koránu), práva nepřátel ve válce a vztahy muslima s nemuslimy.

Do první podskupiny první skupiny zdrojové literatury se řadí:

„*Zaostřeno na islám*“² kniha od Hammudaha ‘Abd al-‘Átí seznamuje čtenáře se základy učení islámu tak, aby čtenář, u něhož vzbudí zájem, mohl prohlubovat dále své vzdělávání.

¹ IBRAHIM, I. A. *Stručný průvodce k porozumění islámu*. Praha: Islámská nadace v Praze, Ústředí muslimských obcí, 2009. ISBN 978-80-904373-4-0.

² ‘ABD AL-‘ÁTÍ, Hammudah. *Zaostřeno na islám*. Praha: Islámská nadace v Praze, 2010. ISBN 978-80-904373-6-4.

„*Islám mezi východem a západem*“³ od Aliho Izedbegoviče je další knihou z této podskupiny a obsahuje filozofické a politologické úvahy tohoto politika, vize kontinuity křesťanství a islámu a návrhy smírného soužití mezi nimi. „*Islám je křesťanstvím přeorientovaným na svět. Tato definice ukazuje jak podobnost, tak i odlišnost mezi těmito dvěma náboženstvími.*“⁴ Tímto se autor dotýká rozdílnosti islámské pragmatické racionality a křesťanské dimenze tajemství, o čemž svědčí i následující úryvek. „*Člověk a jeho duše – to je vztah mezi Muhammadem a Ježíšem z Bible. Mezi Písmem Svatým a duší je jednota podstaty. Obsahují ve svém základě totéž tajemství. (...) Islám je opakováním člověka. Má, právě jako člověk, svou ‚záračnou jiskru‘, ale je také učením stínů a životní prózy. (...) Korán je realistická, téměř antihrdinská kniha.*“⁵

Protiváhou tohoto titulu je zástupce druhé skupiny pramenů, a to kniha „*Křesťanství a islám*“⁶ od autorů Hanse Kunga a Josefa van Esse. První z autorů, kněz a katolický teolog, druhý potom religionista a odborník na islám, vytvořili dvojici, v níž van Esse ve čtyřech okruzích přibližuje islámské reálie a pohled na svět, to je vždy hned komentováno z křesťanského pohledu knězem Kungem. Záměrem autorů bylo umožnit poznání islámského světa a jeho náboženských pravd, neboť dle nich jedině při vzájemném poznání jednotlivých náboženství lze v náboženském dialogu nalézt cestu k jejich mírovému soužití.⁷ Autoři osvětlují i odlišné chápání lidského práva a povinnosti a jejich vzájemného vztahu v islámu a v západním světě: „*Jestliže tedy lidská práva jsou vymezena Bohem, má to své důsledky. Neboť proti Bohu nemůže mít člověk svou pravdu, zde je jediným přiměřeným chováním pouze poslušnost. Proto muslim chápe více než člověk ze Západu lidská práva jako doplněk k lidským povinnostem; islámské právo bylo vždy naukou o povinnostech. (...) Co neexistuje, je svědomí jako autonomní instance. (...) Bůh je však také prvotním hybatelem těch zákonů, jimž by člověk z důvodu svědomí odepřel poslušnost. Muslim nejedná podle svědomí, ale podle Boží vůle.*“⁸ Autoři se dostávají i k závěru vzájemné provázanosti křesťanství a islámu (analogie vzájemné provázanosti židovství a křesťanství), v čemž spatřují naději na možnost mírového soužití mezi těmito

³ IZEDBEGOVIČ, Ali. *Islám mezi východem a západem*. TWRA, 1997, ISBN 80-902419-0-5.

⁴ IZEDBEGOVIČ, Ali. *Islám mezi východem a západem*, s. 229

⁵ IZEDBEGOVIČ, Ali. *Islám mezi východem a západem*, s. 231

⁶ KÜNG, Hans, ESSE, Josef, van. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-262-4.

⁷ KÜNG, Hans, ESSE, Josef, van. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*, s. 19

⁸ KÜNG, Hans, ESSE, Josef, van. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*, s. 73

náboženstvími přes odlišný pohled na Ježíše Krista, kterého křesťané uctívají jako Božího Syna, jako druhou božskou osobu, zatímco muslimové odmítají jeho božskou podstatu a uctívají ho jako významného proroka.⁹

Ve třetí skupině literárních pramenů lze uvést knihu „*Islám a islamismus v České republice*“¹⁰ od Lukáše Lhoťana, který má s islámem osobní zkušenost, neboť v roce 1995 k němu konvertoval. Zabývá se průběžným vývojem soužití muslimů s většinovou společností, jejich aktivitami, vydávanými tiskovinami a popisuje život uvnitř jednotlivých uskupení muslimů a jejich organizací u nás (Islámská nadace v Praze, Svaz muslimských studentů apod.). Dotýká se i obavy naší populace z islámu, zejména radikalizovaného hnutí a hrozby džihádismu, na níž naše legislativa a exekutiva nejsou uzpůsobeny a na rozdíl od pravicového extremismu jej neřeší.¹¹

Dále sem patří „*Evropa a islám*“¹² od Franca Cardiniho, kde ve 12 kapitolách je rozebrán vztah křesťanské Evropy a islámského světa, a to od vzniku islámu po 90. léta 20. století. Je zde kladen důraz na období středověku, zejména na oblast Středomoří. Autor vztahy vidí jako mnohvrstevnaté, které měly vliv na utváření evropské identity.

Do třetí skupiny je zařazena kniha „*Islám a západ*“¹³, kde autor Luboš Kropáček nachází jako východisko z kritického stavu soužití s islámem partnerský dialog na úrovni politických stran, církví a států o otázkách demokracie, svobody, respektu k lidským právům, sekularizaci, násilí a fundamentalismu. Od historického rozboru přes interpretaci názorů předních světových odborníků na tuto problematiku se autor dostává ke srovnávání kulturních a náboženských rozdílů, příčin napětí a konfliktů.

Další knihou třetí skupiny je „*Islám a české země*“¹⁴ od Jiřího Bečky a Miloše Mendla, zabývá se historií vlivu islámské civilizace na kulturu a literaturu v Čechách.

Patří sem i kniha Zdeňka Müllera „*Islám a islamismus*“¹⁵, řešící krizi identity muslimského světa zejména v prostředí Íránu a Turecka.

⁹ KÜNG, Hans, ESSE, Josef, van. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*, s. 179

¹⁰ LHOŤAN, Lukáš. *Islám a islamismus v České republice*. 1. vyd. Pstruží: Lukáš Lhoťan, 2011. ISBN 978-80-904932-1-6.

¹¹ LHOŤAN, Lukáš. *Islám a islamismus v České republice*, 76 s.

¹² CARDINI, Franco. *Evropa a islám*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-640-0.

¹³ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-540-2.

¹⁴ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-034-8.

Poslední v této skupině je kniha Evy Pavlíkové „*Muslimští migranti a český sekulární stát*“¹⁶ o aspektech života muslimů v České republice, k čemuž získává autorka informace z rozhovorů s muslimskými imigranty z různých zemí světa.

K první výzkumné otázce:

Může koexistovat islámská a křesťanská kultura v rámci jednoho územního celku při zachování lidských svobod?

Norani Otoman ve svém pojednání „*Základní argumenty lidských práv v nezápádní kultuře*“ vychází z učení Koránu a vyvozuje, že při snášení útlaku jde o porušení Bohem dané lidské přirozenosti a autonomie, a to jak ze strany utlačovaného, tak i utlačovatele. Z toho dovozuje potvrzení lidské svobody, důstojnosti, autonomie a chápání člověka jako stvoření obdařeného právy. Rozdílnost kulturní u monoteistických vyznání chápe jako Boží záměr rozmanitosti lidstva, které na základě rozdílů směřuje ke společnému v hlubokém lidském a kulturním kontaktu.¹⁷

K podotázce:

Jak se navzájem v historii ovlivnila křesťanská a islámská kultura?

Dává odpověď například autor Luboš Kropáček v knize „*Islám a Západ*“, kde vzájemné kulturní sdílení vnímá jako jedinečný mezikulturní transfer a středověkou arabsko-islámskou vzdělanost jako most mezi Východem a Západem. Tato vzdělanost se dostávala do Evropy v podobě cenných poučení medicínských (Avicenna, Rhazes atd.), matematických (předání indických čísel a desetinné soustavy, vlastní algebry a kvadratických rovnic), astronomických (přesné propočty drah apod.), farmakologických a agronomických atd..¹⁸

Jak a proč dochází k omezování svobody vyznání islámu v nemuslimských zemích?

Odpověď lze nalézt mj. v práci Luboše Kropáčka s názvem „*Půlměsíc na severní obloze*“ z knihy pod názvem „*Variace na Korán: islám v diaspoře*“, kde uvádí jednu z alternativ existujícího soužití: vznik islámských ghett a zdůvodňuje tento nežádoucí jev

¹⁵ MÜLLER, Zdeněk. *Islám a islamismus*. Praha: Academia Praha, 2010. ISBN 978-80-200-1818-2.

¹⁶ PAVLÍKOVÁ, Eva. *Muslimští migranti a český sekulární stát*. Červený Kostelec. Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-018-5.

¹⁷ HRUBEC, Marek. *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*. s. 282, 314

¹⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*, s. 39 - 41

jako důsledek protiintegračních fundamentalistických skupin uvnitř muslimských komunit, nebo jako projev vnější netolerance a islamo fobie nemuslimského obyvatelstva.

Jakými způsoby se případné omezování vyznání islámu v nemuslimských zemích projevuje?

Tentýž autor uvádí, že ve sféře povinností vůči Bohu Evropa praxi muslimské víry neomezuje, někdy při jiném rytmu dne se obtížně zařazují pravidelné modlitby. Problémy, pokud vznikají, jsou na úrovni mezilidských vztahů a při snaze uplatňovat právo šarí'a, které není v souladu s evropským právem.¹⁹

Jsou islámská náboženská hnutí - skupiny radikálnější v nemuslimských zemích oproti zemím muslimským?

V knize „*Islámský fundamentalismus*“ Luboš Kropáček uvádí, že pocit odcizení uprostřed zkažené a nepřátelské cizí společnosti fundamentalistu vede k rozhodnutí vstoupit do militantního společenství často za současného přerušování dosavadních vazeb. Tím se původní rozladěnost mění v nadřazenost a často agresivní akci vůči odlišně smýšlejícím. Domnělá jistota vlastnictví pravdy se projevuje netolerancí, autoritářstvím, podezřívavostí. Tak vede cesta od obyčejného fundamentalismu k extrémním podobám islamizmu. Radikálněji se projevují obyvatelé měst oproti venkovu; k opozici mají blíže střední vrstvy a mladá inteligence, které se dostalo vzdělání (nikoli však v oblasti Koránu), ale ne uplatnění; oplývá kritičností k představeným a západní vzory z autentické muslimské společnosti vytlačují okázalou islamizací všech oblastí života.²⁰

¹⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Variace na Korán: islám v diaspoře*, s. 30, 49

²⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*, s. 45, 47, 49, 59

4. Metodika

Tato kapitola má tři podkapitoly. V první jsou uvedeny použité metody a jejich adekvace. Ve druhé podkapitole jsou údaje z průběhu terénního výzkumu, jak v něm byly popsány metody použity (před terénním výzkumem, během něj a po jeho dokončení k vyhodnocení získaných dat). Po obhajobě metod se práce zabývá lokací výzkumu a jeho průběhem. Terénní výzkum proběhl na dvou místech, v Praze a v Bruselu. K získání dat byly využity kvalitativní (rozhovory, zúčastněné pozorování) a kvantitativní (dotazníky) metody výzkumu. Výzkumu předchází studium literárních pramenů a dokumentů k danému tématu.

4.1. Použité metody a jejich adekvace

V práci byla použita smíšená výzkumná metoda, která umožňuje minimalizovat dopad nevýhod každé jednotlivé metody samostatně a optimalizovat výsledek sběru a zpracování dat využitím jejich kladů.²¹

Při přípravě terénního výzkumu bylo využito metody studia existujících literárních zdrojů, a to elektronických článků, dostupné odborné i populární literatury, neboť bylo nezbytné seznámit se s historií a kulturou muslimské menšiny v Belgii a v Česku, s rozdíly náboženství islámu oproti křesťanství. Výhodou literárních zdrojů je jejich neměnnost, a tudíž opakovaná využitelnost informací. Nevýhodou může být jejich případná neobjektivnost a nepravdivost, či časová překonanost.²²

Metody kvantitativního výzkumu (dotazníky) jsou specifické svou vysokou reliabilitou a nízkou validitou. Výhodou je časová nenáročnost, vysoký počet získaných údajů, případně možnost statistického zpracování dat. Nevýhodou je povrchnost získaných

²¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 62

²² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 50

údajů a jejich definitivnost (nelze již upřesnit odpověď respondentem). Pro dotazníkové šetření je potřeba většího vzorku respondentů, aby výsledky byly průkazné.²³

V dotaznících odpovědělo 132 respondentů, z toho 75 v Praze a 57 v Bruselu. Z dotazníků byla získána důležitá data, z nichž byly udělané relevantní závěry.

Pro doplnění sběru dat byla využita jedna z kvalitativních metod, a to rozhovor standardizovaný i nestandardizovaný. Rozhovory probíhaly vždy s jedním dotazovaným, s předem určenými nebo bez předem určených otázek. Výhodou nestandardizovaného rozhovoru je možnost důkladného náhledu do výzkumného problému. Je možné stále klást doplňující otázky pro konkretizaci zjištěného a potvrzení či vyvrácení učiněné hypotézy. Pro správné provedení rozhovoru je nezbytné, aby tazatel měl komplexní představu o dotazované problematice. Nevýhodou rozhovoru je jeho časová náročnost, subjektivita, selekce sdělovaného, možnost respondenta zkreslovat informace. Další použitá metoda využívá biografický narativní rozhovor, jde o spontánní výpověď vypravěče o jeho životním příběhu (zkušenostech, událostech). Výhodou biografického narativního rozhovoru je snadné rozpoznání důležitých období a událostí ze života dotazovaného, i pravdivosti jeho výpovědi pomocí doplňujících otázek. Nevýhodou může být skutečnost, že umožňuje respondentovi vyhnout se stěžejnímu tématu, ať už záměrně nebo proto, že je pro něj důležitější soustředit se na jiné životní události.²⁴

4.2. Lokace terénního výzkumu a odůvodnění

Terénní výzkum ke zjišťování názorů na soužití těchto dvou skupin – muslimské a nemuslimské - probíhal v Praze a v Bruselu. Prahu jsem si vybrala nejen jako hlavní město naší republiky, ale i díky její důvěrné znalosti, neboť zde žiji od narození. Brusel, hlavní město Belgie, jsem si vybrala ve spolupráci s vedoucím své bakalářské práce jako multikulturní a multinárodnostní město, jehož důležitost vzrostla zejména od 90. let 20. stol. v souvislosti s Evropskou unií, kdy začal být považován i za hlavní město Evropy. Brusel je sídlem řady unijních institucí, což mělo za následek i příliv pracovníků mnoha

²³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 46

²⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 50 - 53

národností. Nejsilnější skupinou imigrantů žijících v Bruselu jsou právě muslimové. Ubytování v Bruselu jsem zvolila blízko Jubilejního parku a Velké mešity (5 minut chůze).

4.2.1. Průběh terénního výzkumu prováděného v ČR – v Praze

Výzkum v Praze jsem prováděla v nemuslimské části populace od září do konce roku 2014 a v muslimské části populace od října 2014 do konce února 2015. Sesbírala jsem dohromady 75 kusů vyplněných dotazníků (viz příloha).

Po zkušenosti s vlídností a otevřeností v Bruselu jsem byla zaskočena rezervovaným a odmítavým postojem oslovených lidí v pražském parku Stromovka, předpokládám, že šlo o nemuslimy. Při zjištění nízké úspěšnosti jsem dospěla k rozhodnutí zajistit respondenty pro svůj výzkum jiným způsobem. Zvolila jsem oslovování kolegů na brigádě, přátel a rodinných známých i lidí při nahodilých setkáních.

Celkový dojem z oslovených nemuslimů u nás žijících jsem měla diametrálně odlišný od Bruselu. Závěry činí bez potřeby znalosti faktů o islámu a muslimech i bez osobní praktické zkušenosti s kontaktem s muslimy. Inklinují k islamofobním závěrům postaveným na tendenční „mediální masáži“. Přesto své většinou skromné vědomosti o této problematice prohlašují za dostatečné pro činění zásadních závěrů.

Respondenty z prostředí muslimů jsem se snažila získat oslovením Muslimské obce v Praze elektronickou cestou. Podobně jsem oslovila i islámského politologa Šádího Shanaáha, avšak dosud bez odpovědi. Protože nereagovali ani zástupci Muslimské obce, vydala jsem se osobně do pasáže Jiřího Grossmanna u Václavského náměstí (Politických vězňů 14), kde sídlí informační kancelář Islámské nadace a muslimská modlitebna. Tyto prostory na mě působily velice skromně. Modlící se přítomný mladý muslim mi na můj dotaz zavolal muže středního věku, který zprvu vypadal velice nedůvěřivě a patrně z toho důvodu se mi ani nepředstavil, až později jsem zjistila, že to byl bývalý předseda Muslimské obce, arabista Vladimír Sánka. Nereagování na moje elektronické zprávy vysvětlil zahlcením jejich elektronické pošty převážně negativními zprávami.

Poté jsem navštívila kancelář Muslimské obce v Praze – Kyjích s přilehlou mešitou. Zde mě přivítal muž středního věku, který mě upozornil, že mnou zanechané dotazníky muslimové sem přicházející nevyplní, neboť se zde schází velké množství různých dotazníků k vyplnění. Na místě mi velice ochotně sám se svou dcerou dotazníky vyplnili a nabídl mi, že mohu v pátek přijít na polední modlitbu a následně přítomné muslimy oslovit s prosbou o vyplnění.

Následující pátek jsem se zúčastnila modlitby v ženské modlitebně v mešitě. Přijetí bylo příjemné. V požadavku, abych měla šátek na hlavě, nebyly muslimky jednotné. Po modlitbě stále zůstávaly oddělené ženy od mužů a konala se oslava narození dalšího dítěte do komunity společným obědem, na který mě též pozvaly. Poté jsem se snažila navazovat rozhovory, ale zjistila jsem, že zejména ženy starší a středního věku hovoří pouze arabsky, a tak jsem se bavila s několika konvertitkami nebo s mladšími muslimkami, tam nebyla jazyková bariéra. Zjednání konvertitek byla patrná hrdost na jejich víru a přesvědčení o výlučnosti islámu jako jediného pravého náboženství. Z postojů rodilých muslimek jsem toto nevnímala. Zajímavý byl příběh jedné konvertitky od křesťanství, která k islámu postupně přivedla i své rodiče, původně křesťany. Přesvědčivost islámu dle svědectví konvertitek spočívá u muslimů v pravdivosti jejich života z víry. S tímto mi zcela nekorespondovala jejich projevovaná ochota k vyplnění dotazníků, která se naplnila skutkem jen ve zlomku případů (přes opakované mé urgencye a jejich přísliby). To však jen potvrzuje slova jedné z nemuslimských respondentek: *„Problém vidím v tom, že muslimové nejsou vázáni pravdivostí nebo pravdomluvností k příslušníkům jiných vyznání“*.

U některých konvertitek hrála roli při rozhodnutí se pro islám exotičnost a jistá exhibice, které tím vůči svému okolí dosáhly. Jedna konvertitka mi například řekla, že nošení šátku uvítala, neboť jí umožnilo sledovat reakce lidí v okolí.

Zajímaly mě i názory mužů muslimů, které jsem však musela vyhledat mimo mešitu. Jeden z nich, 19letý student, zde žije od narození, přesto pociťuje svoji odlišnost: *„Já preferuji život ve většinové muslimské společnosti, kde nemuslimové nejsou diskriminováni. Protože si myslím, že to je lepší prostředí pro život, lidi jsou přátelštější“*. Realnost koexistence muslimů ve většinové nemuslimské společnosti nahlíží takto:

„Samozřejmě, pokud muslimové budou dodržovat doopravdy to, co je v Koránu, a pokud nemuslimové nebudou menšiny diskriminovat“.

Snažila jsem se získat názory a poznatky nejen z literatury, domluvila jsem si tedy setkání s předním českým odborníkem na tuto problematiku prof. PhDr. Lubošem Kropáčkem, CSc.²⁵ První můj dotaz byl, zda mohou vedle sebe zároveň existovat demokracie a islám. Pan profesor mi vysvětlil, že na to existují dva pohledy. Podle prvního ortodoxního názoru lidé nemají právo si sami vytvářet zákony, ale zákony mají dané od Boha. Liberální muslimové se odkazují na tři místa v Koránu, kde Bůh chválí svou obec, že řeší věci ve vzájemné shodě na poradách. Dále mi pan profesor řekl, že islám a křesťané uznávají téhož Boha/Alláha, ale nemají shodný názor na Ježíše Krista. Islám ho nepovažuje za Syna Božího (jako druhou osobu z Boží Trojice), ale pouze za proroka, který byl Židy domněle ukřižován, podle súry 4 Koránu: *„jej nezabili ani neukřižovali, ale jen se jim tak zdálo.“*²⁶ Z pohledu medicíny 20. století se objevil názor, že šlo pouze o klinickou smrt a Ježíš Kristus se v hrobě probral. Další odlišností je pojetí Adamova hříchu, který pro křesťany se stal hříchem dědičným, jenž potřebuje odpuštění, ale pro islám byl hříchem Adamovi odpuštěným, proto muslimové nemají křest na odpuštění dědičného hříchu. Dále pan profesor dovozuje původ Koránu v Bibli, a to s ohledem na výskyt shodných jmen postav v Bibli i Koránu, stejných myšlenek a příběhů, které Korán považuje za lidu známé, a proto stačí pouze zmínka a posluchač ví, o co se jedná. Původ práva šarí'a je zřejmý ve Starém zákoně, podle něhož bylo modelováno (ukamenování za cizoložství atd., dále zákaz úroků z půjček, který se nakonec uplatňoval pouze ve vlastním společenství). Je to velmi pravděpodobné i s ohledem na geografickou shodnost místa vzniku obou náboženství.

Fundamentalismus pan profesor vidí jako duchovní základ jak pro přesvědčení o poznání pravdy, tak pro vznik jedinců, kteří se cítí oprávněni tuto pravdu šířit „akcí“

²⁵ Prof. PhDr. Luboš Kropáček, CSc., přední český islamolog, arabista a afrikanista se narodil 23. 2. 1939 v Praze, kde vystudoval na FF UK arabštinu, angličtinu a afrikanistiku, v době normalizace musel FF UK opustit až do roku 1990, tou dobou překládal a tlumočil zejména z arabštiny, disertaci předloženou v roce 1969 mohl obhájit v roce 1990, habilitoval se na docenta a roku 2001 byl jmenován profesorem oboru Dějiny a kultura zemí Asie a Afriky, zabývá se historickými, filologickými i religionistickými tématy; posledních 20 let věnuje intenzivní vědecké práci a popularizaci témat týkajících se islámu, a to i vydáváním řady titulů s touto tematikou: *Moderní islám* (1971), *Duchovní cesty islámu* (1993), *Islámský fundamentalismus* (1996), *Blízký východ na přelomu tisíciletí* (1999), *Islám a Západ* (2002), *Súfismus. Dějiny islámské mystiky* (2008).

²⁶ *Korán*, s. 540

(extrémisté), pak se islamizmus stává nástrojem. Na tomto základě stojí tzv. džihádisté, to jsou bojovníci, kteří se sjíždějí z celého světa na pomoc v určité lokalitě, např. pomoc Afghánistánu proti Sovětské okupaci, nyní se účastní bojů např. v Sýrii, jde o globální džihád. Důležitost objektivní informovanosti zastává pan profesor i ve vztahu k muslimům a k islámu, lidé u nás si třeba myslí, že v mešitách se distribuují drogy. V souvislosti s umožněním přístupu k objektivním informacím o islámu zmínil pan profesor v minulosti připravovaný projekt *Islám do škol*, kterému dal své doporučení. Po prvotním schválení projektu ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy musel být projekt opět stažen na nátlak ze strany islamofobů. Tato skupina se jeví u nás jako extrémně silná, vezmeme-li v úvahu nejmenší počet muslimů žijících na našem území vztaheno na počet obyvatel Česka oproti ostatním státům Evropy. V jiných evropských státech se věnuje větší pozornost přístupu k informacím, např. v Německu si mohou studenti v rámci studijního programu vybrat i jiná náboženství než jen křesťanství.

Pan profesor se domnívá, že v naší společnosti je největší islamofobie v Evropě vůbec. Příčinu vyhrocování nesnášenlivosti až do násilí páchaného na druhé osobě bez zábran zabít vidí v podlehnutí lákavosti překročení hranice mezi počítačovou fikcí - hrou (střílení, zabíjení) a realitou. Další zajímavostí je, že narozdíl od zemí, jako např. Belgie a Španělsko, neschválila Francie islám jako náboženskou společnost. Česko uznalo islám jako náboženskou společnost prvního stupně, existuje zde Muslimská obec, která je extrémně heterogenním uskupením.

4.2.2. Průběh terénního výzkumu prováděného v Belgii – v Bruselu

Výzkum v Bruselu jsem prováděla v druhé polovině září roku 2014 pomocí dotazníků (viz příloha) a osobních rozhovorů. Dotazníků jsem tam shromáždila 57 kusů, nejčastěji vyplněných ve francouzštině a několik v kombinaci s angličtinou.

Celkový dojem z nálady ve společnosti v Bruselu byl: ochota vůči mně, vlídnost, snaha pomoci mi radou apod. Multinárodnost tohoto města jsem zakusila už při svém příjezdu brzy ráno, kdy jsem se snažila doptat se na cestu ke kostelu Nejsvětějšího Srdce – sídelní kostel Slovenské katolické misie. Několik oslovených Bruselanů se ve skutečnosti

ukázalo jako zahraniční studenti či zaměstnanci různých institucí, kteří mně s omluvou vysvětlili (zejména anglicky), že nejsou zdejší a cestu neznají. Nakonec mi cestu ukázal oslovený řidič popelářského vozu.

Obrátit se na Slovenskou katolickou misii jsem se rozhodla po neochotě Českého centra v Bruselu, kde mi e-mailem sdělili, že mi nemohou být nijak nápomocni, neboť se zabývají pouze šířením české kultury v Belgii a obě skupiny zde podle nich žijí celkem v klidu a míru. České velvyslanectví v Belgii na mé dva e-maily vůbec nereagovalo.

Absence reakce na mou písemnou, elektronickou poštou zaslou, žádost ze strany muslimské komunity v Bruselu měla jazykovou příčinu, neboť jsem je oslovila anglicky, až při osobním kontaktu jsem zjistila, že ovládají kromě mateřštiny pouze francouzský jazyk, a to většinou pouze slovem.

Přijetí ve Slovenské katolické misii po počátečním krátkém rozhovoru s knězem o náplni mé cesty bylo velmi vřelé. Zdravé jádro (účastníci bohoslužeb i v pracovním týdnu) mi s velkou ochotou bylo nápomocno. Vyplnili mi i dotazníky. Kněz mi odmítl vyplnit dotazník se zdůvodněním, že má odpor k vyplňování jakýchkoliv formulářů, kterými se cítí, v souvislosti s byrokracií pojmí se k jeho úřadu, přehlcen. Nicméně informace, které jsem od něj ohledně zdejšího soužití s islámskou menšinou rozhovorem získala, byly pro mě cennější než jeden vyplněný dotazník. Jednou z nich bylo objasnění kauzy „vánoční strom v Bruselu“, o níž sdělovacími prostředky v Česku proběhla informace, že radnice v Bruselu se na Vánoce 2013 rozhodla postavit na náměstí Grand Place technický strom kvůli nátlaku zde žijících muslimů. Kněz nám vysvětlil, že muslimům strom nevadil, že naopak chodili k betlému, který byl umístěn vedle technického stromu, a že šlo pouze o zpolitizované rozhodnutí bruselské radnice. Dalším cenným poznatkem získaným z rozhovoru s knězem bylo zavírání katolických kostelů pro nedostatek praktikujících věřících i kněží. Katolické bohoslužby jsou tedy centralizovány pouze do několika málo kostelů v celém Bruselu.

Slovenský kněz mě seznámil se starší paní Cecile (též mi dotazník nevyplnila), která mě doprovodila do blízké střední školy vzdělávající děti z rodin muslimů i nemuslimů. Paní na recepci školy mě přijala s nadšením a ponechala si zde obě verze dotazníků (pro muslimy i nemuslimy) s tím, že by bylo lépe, abych vyplňování byla přítomna a nechala si na mě telefonní spojení. Upozornila jsem ji, do kdy budu v Bruselu,

a ona přislíbila, že zjistí stanovisko vedení školy, ale že v tom nevidí žádný problém. Přes tento příslib se mi neozvala a před odjezdem jsem školu opět navštívila, paní mi s omluvou vrátila nevyplněné dotazníky se slovy, že vedení školy zakázalo tento průzkum provést.

Dále mě paní Cecile doprovodila do Velké mešity, která se nachází v Jubilejním parku a sídlí v ní Islámské náboženské a kulturní centrum Belgie. Paní Cecile se mi svěčila, že sem občas chodí na modlitbu i ona a že její soused v domě, kde bydlí, je imám. V mešitě na recepci mě paní Cecile představila a zajistila souhlas k návštěvě prvního patra, kde sídlí vedení centra a mešity.

Nejprve mě přijal asi 40letý imám se zjevně africkým původem a pokrývkou hlavy - fezem. Dotazník odmítl vyplnit s tím, že mi poskytne odpovědi na všechny otázky ústně. Velkou pomocí mi byla přítomnost Cecile, neboť hovořil velmi rychle a obě jsme měly co dělat, abychom stihly vše zaznamenat. Zajímavý byl v tomto rozhovoru názor, že Evropa nestojí na křesťanských základech, ale na arabských - islámských. Imám na mě působil velmi odtažitě, nehovořil vlastními slovy, pouze citoval nebo se odkazoval na Korán.

Po tomto rozhovoru nás přijal druhý, asi 35letý imám arabského původu, který též poskytl pouze ústní odpovědi na otázky z dotazníku. Tento imám byl mnohem hovornější, přátelštější a sdílnější, projevil ochotu zajistit mi vyplnění dotazníků dalšími muslimy a pozval mě na páteční polední modlitbu.

Při odchodu z mešity mě na recepci zastavili, abych se ještě vrátila do prvního patra pro francouzský výklad Koránu. Při jeho předání mi první imám představil ředitele tohoto centra, který mě vřele přivítal a pozval do své kanceláře, kde již měl nějakou návštěvu. V kanceláři jsem obdržela další knížky o islámu ve francouzštině, na památku mi dal vonný olejíček a pohostil mě datlemi. Ze všech tří setkání jsem nabyla dojmu, že jsou potěšeni možností prezentovat se jako odpůrci násilí a distancovat se od Islámského státu a terorizmu vůbec. Vědí, že toto vše škodí jejich snaze žít v míru a být přijímáni. Zdůrazňovali, jak důležitá je objektivní informovanost a že jejich náboženství má mírový charakter. Centrum na mě dělalo dojem jednoduchosti, modernosti a účelnosti.

S ohledem na roční dobu, příhodné počasí a charakter města jsem došla k závěru, že nejlepší bude oslovovat lidi v parcích, kde si k vyplňování dotazníků mohou sednout. Nejvhodnějším se jevil právě Jubilejní park, kde tráví pracovní přestávky mnoho úředníků z nedalekých centrálních úřadů a ostatních administrativních budov. S neochotou

vyplnit mi dotazník jsem se setkala pouze u dvou důchodců, aniž by věděli, čeho se týká, a u jednoho manželského páru důchodců, kteří po zjištění, že je dotazník orientovaný na islámskou tematiku, mi sdělili, že jsou křesťané a nic jiného je nezajímá.

Několik respondentů se nejprve ujistilo o anonymitě dotazníku. Dvě ženy se úzkostně rozhlížely kolem, asi zda nejsou sledovány. Jedna z nich - maminka s dítětem v kočárku - přiznala opakovanou špatnou zkušenost s muslimy jako řidiči, kteří po dopravním přestupku, jímž ji ohrozili, ji ještě ve voze atakovali (snažili se dostat k ní do vozu a bušili do karoserie jejího auta).

Blízko mého dočasného bydliště se nacházel i malý park u tramvajové zastávky. Zde jsem se seznámila s jedním pánem středního věku, který pocházel z muslimského prostředí, ale kvůli své zálibě v cigaretách a v alkoholu byl svou rodinou vypuzen z muslimského společenství a naplnění svých duchovních potřeb našel poté v buddhismu. Velice ochotně mi vyplnil dotazník. Jeho přizvaný kamarád však vyplnění dotazníku o islámu odmítl.

Před jednou střední školou jsem oslovila skupinu studentů. Ti prvně ochotně souhlasili s vyplněním dotazníku do chvíle, než se dozvěděli, na jaké téma je. Na mou otázku po důvodu odmítnutí vyplnění nebyli schopni důvod sdělit a odešli. To vše (spolu s odmítnutím školy účastnit se výzkumu) i reakce jednotlivých mladistvých v parku na mě dělalo dojem, že otázka muslimů a soužití s nimi se pro tuto mladou generaci stává tabu.

Dopoledne před páteční polední modlitbou jsem vyplnila komunikací s respondenty v parku. Když se dva poslední z nich dozvěděli, že pospíchám na páteční modlitbu do mešity, odrazovali mě od tohoto záměru a byli zjevně naplněni obavami, čímž mě trochu znejistili. U bočního vchodu (pro ženy) do mešity stál mladý muslim, který mi s úsměvem naznačil, abych si vlasy zakryla šátkem. V mešitě bylo již mnoho žen, některé se v umývárně bohoslužebně omývaly. Poté se všechny ženy dostavily do části mešity (situované ve dvou podlažích), která byla vymezená pro ně k modlitbě. Usadila jsem se nahoře na balkóně blízko schodiště a odtud pozorovala modlící se ženy a slyšela hlas muže recitujícího modlitbu. Ženy byly velice laskavé, usmívaly se na mě, a tak jsem se tam necítila cize.

Modlitba recitovaná v originále na mě působila burcujícím sugestivním dojmem. Následující modlitba ve francouzštině měla zcela odlišnou intonaci, měla monotónní charakter, působila uklidňujícím dojmem.

Po modlitbách trvajících více než hodinu jsem se zastavila v administrativní části mešity u druhého imáma pro přislíbené dotazníky. Měl pro mě připravený jen jeden dotazník od manželky a ostatní přislíbil zaslat elektronickou poštou po návratu ze své dovolené, tj. do konce října 2014. Jeho přislíb jsem nebrala moc vážně, neboť vím, že společenskost jim velí být vstřícní a ochotní, ale slibů dají tolik, že je pro ně pak obtížné jim dostat. Můj odhad byl správný.

Další příležitost poznat blíže lidi žijící dlouhodobě v Bruselu byla při návštěvě kavárny se slovenským katolickým knězem a skupinou věřících, kteří se takto pravidelně scházejí k páteční společné snídani. Z rozhovoru vyplynulo, že muslimy vnímají jako apel k víře v Boha v dnešní sekularizované společnosti, dále jako důraz na význam rodiny, o níž se zájem v západním světě již pomalu vytrácí a jako kulturní, gastronomické a náboženské obohacení společnosti. Shodli se, že nepříjemně na většinu z nich působí žena v burce.

5. Vymezení pojmů

Předložená práce zabývající se možnostmi mírové koexistence dvou kultur a dvou náboženství v jednom státním zřízení a na jednom teritoriu nás uvede do dvou monoteistických náboženství, a to křesťanství a islámu, neboť „náboženství je významné do té míry, nakolik se týká současného člověka (...). Proto je třeba uvažovat o každém náboženství ze dvou stránek:

- Za první jde o jeho místo v současném světě. Je třeba se ptát, jak ob stojí jako nabídka odpovědi na otázky současného člověka.

- Za druhé: nemá-li být náboženství pozorováno povrchně podle svého současného stavu a podle něj posuzováno, nesmí se o něm uvažovat s vyloučením jeho vzniku a dějin.²⁷

Obě náboženství vyznávají jediného Boha – Alláha, který je charakterizován jako láska, jako vše přesahující, jedinečný, neomezený, věčný a od věčnosti jsoucí, všemohoucí, slitovný a spravedlivý, milosrdný a odpouštějící.²⁸

Přestože zrod obou náboženství je lokalizován do oblastí Sinajského poloostrova, dobou vzniku jsou od sebe vzdálená 6 století a i jejich vývoj měl odlišná specifika.

5.1. Křesťanství

Křesťanství je monoteistické náboženství, stojící na židovských základech, datující svůj vznik od života a smrti Ježíše Krista. Zejména pro vznik křesťanství jsou určující velikonoční události kolem Ježíšova ukřižování a zmrtvýchvstání a jejich vliv na apoštoly, Kristovy učedníky. Ježíš před 2 tisíci lety přišel jako Syn Boží na svět, aby přinesl světu radostnou zvěst – evangelium a založil svatou všeobecnou církev jako společenství těch, kteří se k němu hlásí a podle něho se i nazývají „křesťané“.²⁹ Vývojem se od této jediné

²⁷ WALDENFELS, Hans. *Fenomén Křesťanství: Křesťanská univerzalita v pluralitě náboženství*, s. 11

²⁸ KÖNIG, Franz, WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*, s. 84 - 85, 89 - 91

²⁹ SMITH, Huston. *Světová náboženství*, s. 206 - 213

církve oddělily názorově nebo specificky praxe, danými historickou tradicí konkrétního místa, skupiny věřících křesťanů. Základní bylo dělení na církve Západu a Východu.³⁰

Křesťané vyznávají Trojjediného Boha, tzn. Boha, který se zjevuje a působí ve třech osobách. Bůh Otec je Stvořitelem tohoto světa a poslal na svět svého Syna Ježíše Krista, aby svět vykoupil z dědičného hříchu a přinesl mu věčnou spásu. Tím, kdo svět posvěcuje a skrze něj zde Bůh působí, je Duch svatý jako třetí božská osoba.³¹

Křesťanství je nejrozšířenějším světovým náboženstvím, hlásí se k němu asi třetina lidstva. S tím souvisí, že Svatá kniha křesťanů - Bible je nejrozšířenější knihou na světě, má primát v počtu vydání i jazyků, do nichž byla přeložena.

5.1.1. Bible

Křesťanství vychází z Božího slova, které je obsaženo v Písmu svatém, v Bibli. Jde o kánon sestávající ze dvou částí, ze Starého a Nového zákona – Staré a Nové smlouvy, tj. ze starozákonních a novozákonních textů inspirovaných Bohem.³² Bůh ke svému lidu mluvil skrze lidi, ti to následně zaznamenali písemně. Jde o ukrytí Božího slova za slovem lidským. Označení tohoto kánonu slovem bible je řeckého původu a znamená knihu, knihy. Přes latinu se Bible rozšířila do všech evropských jazyků.³³

Starozákonní spisy mají rozličný obsah: výpravny, zákonodárný, mudroslovný, liturgický, prorocký. Zahrnují období posledního tisíciletí před naším letopočtem. Mnohé příběhy kolovaly delší období jen v ústním podání, zejména příběhy praotců a putování do země zaslíbené z egyptského zajetí.³⁴

Těchto knih se přidržovala i prvotní apoštolská církev, neboť novozákonní texty teprve vznikaly. Kvůli starozákonním příslibům o příchodu Mesiáše, kterého církev

³⁰ KÖNIG, Franz, WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*, s. 254

³¹ KÖNIG, Franz, WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*, s. 258 - 259

³² KÖNIG, Franz, WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*, s. 511

³³ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*, s. 17

³⁴ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*, s. 17

spatřovala a vyznávala v Ježíši Kristu, se církev nevzdala těchto textů ani po vzniku Nového zákona, a zahrnula je do svého kánonu posvátných knih.³⁵

V Novém zákoně se dovršuje Boží zjevení obsažené ve Starém zákoně, a to skrze Ježíše Krista. Nový zákon obsahuje čtyři evangelia, která popisují Ježíšovo působení a učení za jeho života, dále skutky apoštolské, které vypravují o rané církvi a jejím šíření, též epístoly, tj. listy Pavlovy a další apoštolské spisy dávající poselství o Ježíši Kristu, jeho učení a jím přinesené spásy, a poslední Apokalypsa, tj. Kniha Zjevení obrazným způsobem předpovídající dovršení díla Ježíše Krista.³⁶

Pro křesťany jsou nejvyššími příkázáními první dvě ustanovení z Desatera: „*Miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. To je největší a první příkázání. Druhé je mu podobné: Miluj svého bližního jako sám sebe. Na těch dvou příkázáních spočívá celý Zákon i Proroci.*“ (Mt 22, 38-40)

Ve Starém zákoně Bůh svému lidu připomíná, jak se má chovat k cizincům: „*Ten, kdo bude s vámi přebývat jako host, bude vám jako domorodec mezi vámi. Budeš ho milovat jako sebe samého, protože i vy jste byli hosty v zemi egyptské.*“ (Lv 19, 34)

Příkázání lásky předurčuje přístup křesťanů k soužití s ostatními křesťany i s jinými lidmi. „*Milování, v tomto světě jste cizinci bez domovského práva. Prosím vás proto, zdržujte se sobeckých vášní, které vedou boj proti duši, a žijte vzorně mezi pohany; (...). Taková je přeci Boží vůle, abyste dobrým jednáním umlčovali nevědomost nerozumných lidí. (...). Ke všem lidem mějte úctu, (...)*“ (1 P 2, 11-12, 15, 17)

5.1.2. Vnější symbolika a projevy vyznavačů křesťanství

Prvním ze symbolů křesťanství je křest svatý (připomínka křtu Ježíše Krista Janem Křtitelem v Jordánu), kterým se, jak věří, člověk stává křesťanem, dítětem Božím a smývá se mu tím dědičný hřích. Křtem se pro člověka stává závazná Stará a Nová smlouva, Boží slovo. Základem je Desatero Božích příkázání. Křesťané slaví

³⁵ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad, s. 17 - 18

³⁶ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad, s. 9

během kalendářního roku řadu církevních svátků, z nichž nejvýznamnější jsou Vánoce (připomínka narození Ježíše Krista v Betlémě), Velikonoce (na památku ukřižování, smrti a zmrtychvstání Ježíše Krista s Poslední večeří Páně, jejíž připomínkou je základní křesťanský obřad - mše svatá) a Letnice jako připomínku seslání Ducha svatého na apoštoly.³⁷

Základním symbolem křesťanů je kříž (připomínka ukřižování), dalšími symboly jsou ryba, beránek, oheň, holubice atd.. Posvátnými stavbami pro ně jsou kostely, uvnitř nichž stojí oltář – obětní stůl.

Posvátnými místy křesťanů jsou Betlém, Chrám Božího hrobu v Jeruzalémě a Vatikán. Křesťané se vyznačují láskou k bližním, modlitbou a posty.

5.2. Islám

Islám je nejmladší a druhé nejpočetnější monoteistické náboženství (za křesťanstvím), zakotvené ve víře v jediného Boha - Alláha. Zajímavostí je, že koncem středověku byl dokonce nejúspěšnějším světovým náboženstvím.³⁸ Zakladatelem islámu je prorok Muhammad (570-632), který měl za svůj život několik Božích zjevení. Muslimové datují svůj kalendář odchodem Proroka a jeho stoupenců (hidžra) roku 622 do města Medíny, což byl i počátek šíření islámu. Po smrti Proroka se mocenskými boji rozdělily muslimské obce na dva hlavní směry – na sunnity a šíity. Sociální, politické a náboženské rozpory vedly v dalším vývoji ke vzniku mnoha sekt a hnutí, z nichž mnohé existují dodnes, jmenujme např. drúzy, cháridžovce, ibádovce či karmaty. Islám není reprezentován jedinou autoritou. Podstatou islámu je důsledná víra v jediného Boha (Alláh, stvořitel nebe a země a všeho, co je na nebi a na zemi), v nesmrtelnost duše, v poslední soud a posmrtnou odměnu člověka, který je podle islámu zodpovědný za své činy.³⁹

Arabský překlad slova Bůh je Alláh, je nejvyšším bytím bez tvaru a formy. Slovo islám v arabštině je z kořene slova „Salaam“, tzn. „podřízení“, „odevzdání se“, „mír“

³⁷ SMITH, Huston. *Světová náboženství*, s. 220 - 224

³⁸ HAYWOOD, John. *Atlas světových dějin*, s. 115

³⁹ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 80 - 84

a „bezpečí“. Tímto slovem je též označována jedna z Alláhových vlastností. Vyznavač islámu se nazývá muslim, tzn. ten, kdo se podřizuje Bohu. Ten uctívá nejen Alláha, ale i všechny jeho proroky, mezi něž patří starozákonní postavy židovství Adam, Noe, Mojžíš a muslimové k nim řadí i Ježíše, křesťany uctívaného jako Syna Božího. Posledním v řadě proroků je Muhammad, který podle muslimů přišel na svět, aby v 7. století dokončil dílo proroka Ježíše, jehož pozemská pouť byla ukrácena násilnou smrtí. Byl náboženským a politickým vůdcem. Stejně jako židé a křesťané považují svou víru za dar od Boha a Bibli jako zjevené slovo Boží, vnímají muslimové islám jako laskavost zjevenou lidstvu, dar nebes, milosrdenství lidstvu se svatou knihou, která se nazývá Korán a obsahuje učení posledního proroka Muhammada, jak se dle slov Stvořitele má lidstvo chovat ve všech aspektech života, materiálních i duchovních.⁴⁰

5.2.1. Korán

„Koránské zjevení navazuje cílevědomě na starší podoby Písma, na biblické učení, které byl podle islámského pojetí Muhammad poslán dovršit. (...) Duchovní, tematická a někdy i formulační návaznost se ovšem v Koránu prolíná s bohatstvím původních myšlenek a se svébytným způsobem vyjádření v jediném, novém, silně působivém celku. Od bible se liší i převažujícím tónem. Oproti osobnímu zabarvení lidských svědectví, skládajících zprávu o Bohu zjevujícím se v dějinách a dramatickou a radostnou zvěst Evangelii a epištol, převládá v Koránu, chápaném jako přímý hlas Boží, rozhodný a majestátní tón autoritativních připomenutí, naučení a pokynů.“⁴¹

Toto autentické Boží slovo mají muslimové jako dokonalý vzor krásy a jako závaznou normu správnosti spisovné arabštiny, která vychází z jazyka *Hidžázu* a předislámské poezie. Korán je zvláštním způsobem umělecky recitován, je to označováno výrazem *tadžvíd*. Tento vytříbený přednes, zejména pomalá verze *tartíl*, je užívána jako součást společenského života, a to rodinného i společensko - politického. Pro tuto jazykově a výrazově podmíněnou výjimečnost je nereálné dosáhnout při překladech

⁴⁰ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 80 - 81

⁴¹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 32

do jiných jazyků stejného efektu, proto se zejména ortodoxní muslimové, zvláště málikovská právní škola, bránili překladům Koránu. Až později v zájmu růstu národní uvědomělosti a vzdělanosti a zpřístupnění tohoto pramene v mnohojazyčném muslimském světě se přikročilo k vydávání překladů paralelně s originálem. Často se však na přání muslimů u překladů Koránu hned v titulu uvede, že je to jen tlumočení významů slov, nikoli plnohodnotný text.⁴²

„Židovský a křesťanský výklad Písma připouští vedle Božího zjevení či inspirace také působení lidského činitele, ortodoxní učení islámu chápe Korán jako přímé slovo Boží, nestvořené, a tedy existující od věčnosti. Jeho věčný předobraz, Kniha původní – umm al-Kitáb, dosl. ‚matka knihy‘ – je uchován u Boha v nebesích a v materiální arabské jazykové podobě byl Prorokovi zjeven Džibrílovým prostřednictvím v dokonale přesném znění.

Samo slovo Korán (arabsky al-Qur’an) je jmennou formou od slovesa qara’a ‚číst‘, původně ‚přednášet‘, a znamená vlastně přednes zjevení daného Muhammadovi. Někdy muslimové označují své Písmo také prostým, ale velmi uctivým al-Kitáb ‚Kniha‘, nebo koránskými alternativními výrazy al-furqán ‚spásné rozlišení‘ nebo adh-dhikr ‚připomenutí‘. Ke jménu Korán se často přidává honorifické al-karím ‚drahocenný, ctihodný‘“.⁴³

Džibríl je v hebrejštině Gabriel, prostředníkem byl tedy archanděl Gabriel.⁴⁴

Stejně jako u křesťanů byla slova a skutky Ježíše nejprve tradována ústně a teprve později zapisována jednotlivými evangelisty, tak Muhammad zjevené texty uchovával v paměti, až v medínském období nechal některé části zapsat. Počet těch, kteří se jednotlivé pasáže učili z paměti a někdy i poznamenávali, se rozrůstal a tím se zvyšovalo nebezpečí nepřesností. Pro souborné sepsání Alláhových slov však ještě neuzrál čas, neboť

⁴² KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 32 - 34: „Vedle mnoha, v různých obměnách převyprávěných biblických příběhů nalezneme v koránském textu i převzaté obrazy a způsoby vyjádření. V jednom případě je taková citace opatřena i uvedením pramene: *A věru jsme již napsali v žalmech, po připomenutí, že zemi podědí Moji bezúhonní služebníci.*(21:105) Jde o téměř doslovně převzatou větu z žalmu 37:11 a 29. (...) Zřetelné prvky úzké návaznosti jsou na vícerych místech. I mocný důraz na jedinečnost Boží má starší formulační paralely v Deuteronomiu (32:39) a v prorockých knihách (Iz 45:5-6,45:21,18:21, Oz 13:4). Známa chvála Boží z koránského obliběného „verše trůn“ (Nepadá naň ani dřímota ani spánek... 2:255) má svůj předobraz v Žalmech (121:3-4, verš o Bohu neunaveném stvořením (46:33) zase u Izajáše (40:28). Koránský symbol Boží ruky jako obrazu Jeho moci a štědrosti připomíná Žalm 31:16 a 20 a „stezka přímá“ z Fátihy „bezúhonnou cestu“ z téže knihy (Ž 101:2 a 6).“

⁴³ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 28

⁴⁴ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 149

Boží zjevení Muhammadovi trvalo až do jeho smrti. Traduje se, že již za chalífátu Abú Bakra, snad z podnětu Umara, byl pověřen Muhammadův tajemník Zajd ibn Thábit, aby sepsal zjevenou knihu. V tu dobu vzniklo i několik kodexů směrodatných pro věřící v Sýrii a v Iráku. Pro zachování neporušenosti zjeveného textu se za chalífa Uthmána ustanovila komise v čele se Zajdem ibn Thábitem, působící v Medíně v letech 651 – 656 n. l., jejímž výsledkem byl vznik závazného kanonického znění Knihy, tzv. *textus receptus* (v islámské tradici *qirá'a mašhúra* „slavné čtení“), který byl v opisech rozeslán do provincií. Tato uthmánská redakce Koránu, nazývaná též *Vulgátou*, se stále užívá. Text se dělí do 114 súr seřazených podle délky, každá z nich pak začíná v českém překladu slovy⁴⁵: „*Ve jménu Boha milosrdného, slitovného*“.⁴⁶

Korán byl prvně přeložen do latiny v roce 1147 v Cluny benediktinským mnichem Robertem Retenensidem a tiskem vyšel v roce 1543 v Basileji. Z arabského originálu byl do češtiny přeložen katolickým knězem Ignácem Veselým počátkem 20. stol.⁴⁷

Na několika místech v Koránu lze nalézt kritický postoj k židům, jeho objasnění poskytuje pátá súra 45/41 až 54/49, kde je jim vytýkáno, že nežijí podle víry ve svých srdcích, ale vyznávají ji pouze slovy (naslouchání lžím, hromadění majetku neprávem nabytého apod.). Spravedlivé soudy jsou pouze podle Boha (Tóra, Evangelium a Korán).⁴⁸

5.2.2. Islámské právo

„Islámské právo (tzv. *šari'a* - arabsky cesta k prameni, správná cesta hodná následování) se opírá o Korán, skutky a výroky Proroka (*sunna*), souhlasný názor autorit (*idžmá*) a analogie (*qijás*). Vědní obor zabývající se *šari'ou* se nazývá *fiqh* (poznání).“⁴⁹ Člověk žijící podle Koránu žije v souladu s islámským právem. Islám vychází z respektu vůči každé lidské bytosti, které zaručuje základní lidská práva bez ohledu na náboženství či národní příslušnost.

⁴⁵ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, s. 28 - 29

⁴⁶ *Korán*, s. 109

⁴⁷ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, s. 97, 99

⁴⁸ *Korán*

⁴⁹ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 196

Nejdůležitějším je **právo na život a respekt k němu**, a to i u nenarozených dětí. Potrat islám schvaluje jen při ohrožení života matky při jeho neprovedení. Jinak se muslim cítí Alláhem zabezpečen proti nedostatku (Korán 6:151 a 17:31), není tedy uznávaným důvodem obava z neschopnosti děti uživit. Posvátnost lidského života je zřejmá (Korán 5:32 a 6:151) z vnímání zabití člověka jako zabití celého lidstva. Vstoupení do války je ospravedlnitelné pouze z rozhodnutí řádně ustanovené vlády. Není bez zajímavosti, že dle Proroka je vražda považována za největší lidský hřích, a to spolu s polyteizmem. S tímto právem se pojí i **právo na svobodu** ve smyslu zákazu otroctví. Pro již existující otroky předepisoval Prorok jejich pánům sdílet s nimi stravu, oděv, práci, poskytnout jim vzdělání, případně je manželským svazkem přijmout do rodiny, nepovyšovat se nad nimi, ale cítit za ně odpovědnost a vnímat je jako své bratry, svěřené jim Alláhem do péče. Násilí na otrocích bylo považováno za těžký hřích napravitelný pouze osvobozením tohoto otroka. Toto právo měl i soud na základě islámského zákona (*šari'a*), bylo-li prokázáno špatné zacházení s otrokem. Osvobození otroka bylo z příkazu Alláha též odčiněním za zabití z nedbalosti či za úmyslné porušení daného slibu. Doporučení vyplývající z uplatnění tohoto práva je i výměna zajatců při válečných konfliktech. **Právo na rovnost** je v Koránu zakotveno na Alláhově slovu, že lidstvo stvořil z muže a ženy, z toho plyne, že všichni mají společný původ, jsou si bratry a sestrami, a tudíž si jsou rovni (Korán 49:13). Rozdělení barvou pleti do ras, národů, kmenů má vést ke vzájemnému poznávání, spolupráci, nikoli k nadřazenosti jedněch nad druhými, a to ani ne z titulu víry v Alláha, neboť On dal člověku právo na rovnost už při zrození.⁵⁰

Dalším je **právo na bezpečný život**, opět pro všechny lidské bytosti na světě, o němž se v Koránu praví, že záchrana jednoho lidského života je jako záchrana života celého lidstva (Korán 5:32). Do tohoto práva patří léčba nemocných, ošetření zraněných, nasycení hladovějících, pomoc na životě ohroženým.

Dále je to **právo ženy na úctu**, v němž je hlavní důraz kladen na respektování a ochranu cudnosti ženy. Sem patří zákaz násilí vůči ženě, zákaz mimomanželských vztahů (Korán 17:32) jako těžkého hříchu, trestní postih je však obtížně dosažitelný, neboť pro soud je nutné svědectví nejméně čtyř důvěryhodných očitých svědků.

⁵⁰ *Lidská práva v islámu*, s. 7 - 22

O tom, že pravověrní muslimové jsou vychováváni v úctě k ženě, svědčí například v dotazníku přirovnání jednoho z vedení Velké mešity v Bruselu, že: „*je jak křišťálová koule, je citlivá, je křehká. Muž se o ni musí starat*“. (muž, 31 let)

Z ekonomické oblasti je to zejména **právo na základní životní úroveň**, které předpokládá dělit se s nuznými a žebráky (Korán 51:19), považuje za povinnost pomáhat a nechat podílet se na svém majetku lidi trpící nouzí a potřebující pomoc. Zvláštním se může jevit nemuslimům **právo spolupracovat a nespolečně pracovat**, ale svým významem je to pouze pokyn vyzývající pomáhat si navzájem, ale nebýt vázán k pomoci druhému člověku ve věcech vedoucích k hříchu a nespravedlnosti. Je zde upřednostněn obsah konání člověka (ctnostné a zbožné skutky) před rodovými vazbami apod. (při absenci těchto skutků).⁵¹

Z tohoto obecného pohledu na islámské právo, uplatňované vůči každému člověku, se dostáváme k právům občanů islámského státu, tj. státu vytvořeného na islámských základech. Je to právo chránící **bezpečí života a zákonně nabytý majetek** (jejich nedotknutelnost druhými osobami na tomto světě), právo chránící **čest, dobré jméno a cudnost** (proti nactiutrhání – aniž musí dokázat svou bezúhonnost i aniž je bezúhonný, proti urážkám, výsměchu, pomluvám, narušování soukromí), právo chránící **nedotknutelnost a bezpečí soukromého života** (zakazuje vstupovat do domů cizích bez souhlasu jejich obyvatel, i do svého vlastního bez upozornění, aby nevedl někoho z přítomných do rozpaků; dále zakazuje špehovat, porušovat listovní tajemství, odposlouchávat apod.), právo chránící **bezpečí osobní svobody** (zakazuje věznit pouze z důvodu dodržení spravedlnosti, bez veřejného prokázání viny a spravedlivého soudu), právo na **veřejný protest proti tyranii** (zajišťuje obranu proti nespravedlnosti, bezpráví), právo na **svobodu projevu** (který šíří ctnost, poctivost a pravdu, bez použití urážek a vulgarit; toto právo je spíše i povinností bránit lidem v konání zla než jen právem), právo na **svobodné sdružování** (umožňuje tvorbu stran a organizací sloužících k šíření a podpoře ctností a dobra), právo na **svobodu svědomí a přesvědčení** (přičemž šíření islámu má být jen argumentací, nikoli donucováním, při zachování úcty k přesvědčení druhého člověka, z toho plyne tolerance k víře židů a křesťanů, umožnění vzájemných sňatků, konzumace pokrmů – Korán 5:5 a 2:136, což je úzce spojeno s **ochranou náboženského cítění** všech

⁵¹ *Lidská práva v islámu*, s. 23 - 40

vyznání bez urážlivých a zraňujících soudů), právo **chránící před neoprávněným uvězněním** (uplatňující osobní odpovědnost každého jednotlivce za své konání), **právo na základní životní potřeby** (zajištěné spravedlivou dělbou majetných o své přebytky s žebráky a nuzáky z vlastní iniciativy), právo na **rovnost muslimů před zákonem** (popírá třídní či kastové rozdělení společnosti pro uplatnění práva a zdůrazňuje, že **zákon se vztahuje i na vládce**), právo **vyvarovat se hříchu** (vychází z práva i povinnosti muslima odmítnout páchat hřích, zločin, přestupek, i je-li k tomu příkaz nadřazeného, poslušnost vůči Alláhu je tomu nadřazená) a právo **podílet se na státních záležitostech** (neboť vlády jsou islámem chápány za pozemské zástupce Stvořitele, s odpovědností ne jednotlivců, ale všech muslimů, proto je upřednostňována vzájemná dohoda, svobodně a nezávisle zvolení výkonní zástupci, právo na kritiku a svobodné vyjádření názoru, úplná a pravdivá informovanost o stavu společnosti a státu).⁵²

Islámu často vytýkaný postoj k ženám (bránění přístupu ke vzdělání, zahalování, izolace od okolního světa, kruté tresty apod.) není v souladu s Koránem, do muslimské společnosti se přenesl z patriarchálních předislámských tradic společnosti Arabů do běžného života muslimské populace. Zahalováním je v chápání ortodoxních muslimů naplněn požadavek Koránu, aby se žena oblékala cudně.⁵³ „V Koránu lze ovšem nalézt i výroky o podřizovanosti žen (např. 4:38), z nichž vycházejí pozdější právní rozpracování. Jde však zřejmě jen o vnitřní uspořádání v rodině. Před Bohem a ve vztahu k němu si jsou obě pohlaví rovna.“⁵⁴

Muslimka 39letá: „Necítím se nijak v právech omezená, naopak cítím, že žena v nemuslimské společnosti to má těžší, protože musí zvládat spoustu věcí, které jsou podle islámu povinností muže.“

Biologická odlišnost obou pohlaví je velmi často používanou argumentací pro zdůvodnění odlišných možností dávaných v muslimské společnosti mužům a ženám. Důkazem je názor imáma z Velké mešity v Bruselu na ne rovnost muže a ženy: „Islám považuje ženu za odlišnou od muže, neboť se liší biologicky. Nespravedlnost tkví ve srovnání dvou nestejných věcí rovným (stejným) způsobem.“ (muž, 41 let)

⁵² *Lidská práva v islámu*, s. 41 - 44

⁵³ HRUBEC, Marek. *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, s. 300 - 302

⁵⁴ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*, s. 85

5.2.3. Vnější symbolika a projevy vyznavačů islámu

Vyznavačem islámu je ten, kdo svým životem naplňuje Alláhova slova: „Zbožnost nespočívá v tom, že se obracíte tváří k východu či západu; zbožní jste, když věříte v Alláha a v Soudný den, v anděly, Knihu a posly; když z lásky k němu rozdáváte ze svého jmění příbuzným, sirotkům, potřebným, poutníkům, těm, kdo prosí, a otrokům, aby se vykoupili z otroctví; když dodržíte modlitbu a pravidelně udělíte almužnu; když plníte smlouvy, které jste uzavřeli; když trpělivě snášíte bolest (a utrpení) a veškerá protivenství v dobách zmatků. Takoví jsou lidé pravdy, lidé bohabojní, Alláha si uvědomující.“ (KORÁN, SÚRA AL-BAQARA; 2:177)⁵⁵ Muslimka (45 let) byla po přistěhování sem před 20 lety z Arábie zaskočena lidmi bez domova, neboť u nich almužna znamená, že se lidé dělí o své prostředky, aby všichni žili důstojným způsobem.

Posvátná místa muslimů jsou Mekka, Medína a mešita Al-Aksá v Jeruzalémě. Symbolem muslimů je půlměsíc, který prý byl původně zobrazením Muhammadovy zahnuté šavle, a pěticípá hvězda symbolizující 5 pilířů islámu. Posvátnými stavbami jsou mešity, které slouží k modlitbě a jejich výzdoba je tvořena rostlinnými a geometrickými motivy, neboť nesmí obsahovat zobrazení Alláha, lidí a zvířat. Věž sloužící ke svolávání věřících se nazývá minaret. Islámská víra (*ímán*) stojí na pěti tzv. sloupech:

- Vyznání víry v Alláha a jeho proroka Muhammada jako Božího posla (*šaháda*).
- Každodenní vykonávání modliteb (*salát*).
- Modlitby jako přímé spojení mezi věřícím a Bohem se konají po ranním úsvitu, v poledne, odpoledne, při západu slunce a po setmění v jazyce zjevení, v arabštině.
- Náboženská daň (*zakát*).
- Sebeočista půstem (*saum*) každoročně v měsíci ramadánu od východu do západu slunce se muslimové postí, tj. nepožívají jídlo, nápoje, zdržují se kouření, vulgarit, násilného jednání a nevedou pohlavní život; tím se tak zbaví slasti pozemského života a může se soustředit na své životní cíle a plně vnímat Boží přítomnost.
- Navíc ti fyzicky připravení s dostatkem finančních prostředků vykonají pout' do posvátné Mekky (*hadždž*), ročně ji navštíví asi 2 milióny poutníků.⁵⁶

⁵⁵ *Lidská práva v islámu*, s. 15

⁵⁶ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 54 - 58

Muslim chápe modlitbu jako soubor vnitřních a vnějších skutků, patří sem očista těla, záměr odříkávat modlitbu, prosba o milost a odpuštění, odříkání příslušných formulí, odříkání veršů koránu a specifické postoje. Muslimům začíná den západem slunce dne předcházejícího. Jednou týdně v pátek v poledne se koná jejich společná bohoslužba (*al-džámi*). Muslimova příprava k modlitbě spočívá v rituálním omytí obličeje, uší, nosních dírek, úst, rukou a nohou, obvykle pravou rukou, aniž by se této vody dotkla cizí osoba. Poté zpravidla na modlitebním koberečku otočeném směrem k Mekce proběhne modlitba, kterou při nedostatku času může vykonat i dodatečně.⁵⁷

Daším z vnějších projevů víry u muslimek je zahalování jejich těla kdekoli na veřejnosti pro zachování cudnosti, kterou od nich jejich víra žádá. S tím je spojeno i tolik diskutované nošení šátku na hlavě: „*Ženy jsou více stigmatizovány, protože nosí šátek, symbol jejich příslušnosti k islámu. Spíše pro to mohou snášet nespravedlnost společnosti, neboť kdyby si ho sundaly, jako kdyby ‚ztratily‘ kus své víry.*“ (Brusel, muslim 31 let) O tom, že ani v Bruselu nejsou šátky přijímány bezvýhradně, svědčí i 19letá muslimka slovy: „*To je vlastní rozhodnutí a každý si ve svobodě může dělat, co chce. (...). Pak bych ráda položila otázku: V této společnosti, která si říká multikulturní, proč vadí můj šátek?*“ Zajímavý je postoj 53letého nemuslima z Prahy: „*Nesouhlasím s nošením burky zakrývající tvář, a to i u turistek nebo lázeňských hostů. Naopak nošení muslimského šátku pokládám za symbol víry, podobně jako pokrývka hlavy židovských mužů, znamení kříže u křesťanů nebo řeholní oděv mužů a žen v katolické církvi.*“, který ukazuje, že i v nemuslimské společnosti příslušníci jiných náboženství běžně užívají viditelné projevy své víry a společnost to nevnímá jako problém.

5.3. Islámská kultura

Kultura zajišťuje stabilitu a fungování lidského společenství v daném kulturním systému a jeho vztahy s ostatními kulturními systémy. Toto je třeba nahlížet i v historickém kontextu, což znamená se znalostí podmínek formování dané kultury, událostí a mezníků. Arabská/islámská kultura se vyvíjela v oblasti Arabského poloostrova,

⁵⁷ DENNY, Frederick M., *Islám a muslimská obec*, s. 75

který byl kolébkou nejmladšího monoteistického náboženství – islámu. Je to jedna ze základních současných světových kultur a byla již ve středověku jedním ze tří pilířů, na nichž se vyvíjela západní/evropská kultura. Je otevřenou kulturou, která přijímá prvky z ostatních kultur a naopak sama jim předává prvky své.⁵⁸

Arabové byli ovlivňováni podrobenými národy a jejich kulturami. Peršané je obohatili svým literárním stylem, uměním malby, hudbou a schopností pečovat o zahrady. Byzanc a Persie svou architekturou ovlivnila jejich stavební styly.⁵⁹

Kulturotvorným faktorem je islám jako nábožensko – duchovní systém datující se od proroka Muhammada (arabsky Velebného; z rodu Hášimovců a kmene Kurajšovců v Mekce) v 7. století n. l. Arabové do té doby žili ve společenské a náboženské roztržitosti a nevědomosti (*džáhilije*), v rodových, klanových a kmenových společenstvích, sjednocování svým jazykem arabštinou v různých dialektech navzájem srozumitelných. Tato společenství se vyznačovala pohostinností, a to i vůči cizincům, mužskou ušlechtilostí, posvátností smluvního ujednání apod. Vědomí sounáležitosti je vedlo k dělení na Araby a cizince. Muhammad je všechny sjednotil a toto vědomí jednoty si každoročně muslimové připomínají poutí do Mekky. V souvislosti s tímto sjednocením docházelo k oslabování původních rodových a klanových vazeb a to vedlo k většímu důrazu na člověka jako jedince. V městech a oázách se rozrůstal obchod a kultura, mezi prvními byly Mekka a Jathrib (Medína). Zde docházelo k setkávání i jiných kultur a náboženství: islámu, judaismu a křesťanství. Z původního polyteizmu bylo obyvatelstvo ovlivněno nejen židovstvím, ale i křesťanskými sektami (nestoriáni, melchité), to znamená monoteizmem, na nějž navázal islám, respektive prorok Muhammad. Pro Araby se bohoslužebné obřady stávaly samozřejmou součástí každodenního života, často spojované s různými oslavami, mnohem významnější pro ně však byly původní tradice a zvyky.⁶⁰

Významnou skupinou zde žijící (zejména v 5. - 6. stol. za perské nadvlády) byli Židé, zabývali se obchodem, zemědělstvím a řemesly. Křesťanství bylo zejména v Etiopii, Sýrii a Egyptě, ale roztroušeně po celém Arabském poloostrově, což je důkazem, že Muhammad i jeho souvěrci byli s křesťanstvím velmi dobře obeznámeni. Muhammad navazuje tedy na starozákonní proroky a Ježíše, toto učení je pak obsaženo v Koránu,

⁵⁸ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 31

⁵⁹ HAYWOOD, John. *Atlas světových dějin*, s. 82 - 83

⁶⁰ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 32 - 34

do něž se starozákonní příběhy dostaly ze syrských zdrojů. Druhým zdrojem vedle Koránu považovaného za autentické Boží slovo byla tradice - *sunna* (arabsky zvyklost, pravidlo), shrnovala informace o životě Muhammada, jeho zvyky a výroky (z *hadíthů*, tj. novina, hovor, vyprávění). *Sunna* má část praktickou a teoretickou a je doplňkem Koránu. Mekka byla centrem, kam přicházeli Řekové, Koptové, Etiopané, Peršané, Židé, Syřané, ti všichni byli nositeli svých vlastních kultur, náboženství a idejí, které se zde navzájem mísily. Už od polyteizmu byla pro západ poloostrova nejvýznamnější svatyní Ka'ba v Mekce, tu převzal poté islám. Muhammad centralizoval Arábii v jeden státní útvar a dal zdejšímu lidu islámem pochopit smysl života. Po jeho smrti (bez mužských potomků a závěti) byla uplatněna staroarabská praxe volby prvních čtyř nástupců – chalífů (Bakr, Umar, Uthmán, Alí), zvaných „jdoucí správnou cestou“, to bylo období zlatého věku islámu. Potomci Alího se odštěpili z *ummy* (to je společenství muslimů, kteří přijali islámské právo *šari'a*) a založili druhou větev islámu *šítskou*, razící rodové nástupnictví. Ze sunny přijímají pouze výroky a činy Muhammada osvědčené Alím a jeho potomky, dále disponují knihou výroků Alího a čtyřmi soubory sepsané své tradice a pravidel řízení společnosti.⁶¹

Islám ovlivňuje celý život muslima, je očekávána jeho vděčnost a oddanost Bohu, jeho hodnota je závislá na míře uvědomění si podstaty bytí, víry a vztahu k Bohu, který je jako jediná tvořící síla, mající moc vzkřísit lidi po smrti (druhé stvoření). Tento princip jednoty je základem celé islámské kultury a společnosti (jeden Bůh, jeden zákon, jedna komunita, jeden panovník). Arabština nerozlišuje druhý a třetí stupeň přídavných jmen („*Alláhu Akbar*“ = Bůh je větší i největší). Islámská společnost je sociální, kolektivistická (kolektiv nadřazen jednotlivci), neboť jen tak bylo možno zaručit pomoc a ochranu, a teocentrická (tzn. středem všeho dění je Bůh, vše řídí a ovládá) oproti evropské či americké společnosti, které jsou antropocentrické (tzn. středem všeho dění je člověk). Islám je přesvědčen, že přírodní zákony platí jen omezeně, neboť Bůh volí mezi zásahem do přírody či života člověka a mezi ponecháním volnosti (působení přírodních zákonů a svobodné vůle člověka). Ve vztahu k ostatním náboženstvím islám privileguje židy a křesťany jako „vlastníky Písma“, odmítá polyteistická náboženství a naprosto neuznává ateismus. V islámské společnosti musí mít každý člověk víru (muslim, křesťan apod.), neexistuje možnost být bez víry (tj. odlišnost od euroamerické kultury). Rovni jsou si před Bohem však jenom muslimové, postavení a hodnota života ostatních je podle nich nižší.

⁶¹ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 80 - 83

Z historie vyplývá větší tolerantnost muslimů k jinověrcům, než tomu bylo ve středověké Evropě (křesťané a židé byli pro muslimy „chráněným lidem“, i když podléhali daním, poplatkům a dalším omezením). Hlavním měřítkem kvality chování jedince jako člena rodiny je prospěch této rodiny, která je základní jednotkou islámské společnosti. V tomto rozsahu může jeden člen rodiny do jednání druhého člena rodiny vstoupit a ovlivnit ho, aby bylo ve výsledku prospěchem pro rodinu. Nedotknutelná je celistvost a identita konkrétní rodiny. Toto je dáno tradicí a historickými místními životními podmínkami. Islám dává člověku povinnosti individuální (zodpovědnost vůči Bohu) a kolektivní, s důrazem na etické hledisko solidárnosti.⁶²

Vědomí rodové, klanové a kmenové příslušnosti někdy stvrzené přísahou věrnosti vládci je původem i tzv. klientelizmu (upřednostňování určitých osob – příbuzných, známých - na určité pozice), což je jedna ze zábran vzniku demokratických zřízení na Blízkém a Středním východě. Rodová pouta fungují, i když pracuje člen rodiny v zahraničí, tak podporuje finančně rodinu doma. Hlavní rys arabské kultury je skupinová loajalita (s tím souvisí i zákon tzv. krevní msty a následné odvety vůči celé skupině), tato uzavřenost má za následek obtížné přijímání nových členů zvenčí. Muslimové mají větší vědomosti o křesťanství než křesťané v Evropě o islámu. V řadě dotazníků vyplněných muslimy je uvedeno hodně detailních poznatků o křesťanech a jejich víře, např., že existuje: *„mnoho křesťanských proudů, které se oddělily od původního poselství a občas jsou v rozporu. Víru v jednoho Boha a Ježíše jako Proroka, který je považován za syna Božího, apoštoly a symboliku, písmo Bible a Nový Zákon, které však není původní, církevní instituce, která se v historii hodně zdiskreditovala v očích obyčejných lidí, celibát jako nejvyšší znak víry a lásky k Bohu, nespočet svatých, základní hodnotový systém v Desateru. Jako věřící mi jsou mnohem blíže než ti, kteří nevěří, ale občas mám pocit, že se za svou víru pod tlakem většinové nevěřící společnosti stydí. Jinak je posuzuji jako každého jiného – dle jeho vlastností a chování.“* (muslimka, 45 let)

Principem pocházejícím již z doby předislámské je princip: hanba – čest. Ve věci cti (ta vyžaduje i zdvořilost) není upřednostňován kompromis. Společenská hierarchie je zřejmá z oblečení i chování jedince. V islámu je násilí obhajitelné jako obrana víry, společnosti, člověka a spravedlivé věci. Násilí nebo msta slouží pro zvýšení nebo obhájení

⁶² ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 42 - 46

postavení, nevyplývá z úmyslu a touhy způsobit druhému bolestnou ztrátu. Dalším je princip *kafá'a* řešící rovnost a přiměřenost partnerů uzavírajících sňatek. Dále je princip konspirace (tajnost, ilegalita, spiknutí), je způsobem vnímání sama sebe, společnosti i okolního světa, neboť zde není kritická sebereflexe tak, jako na Západě. Arabská kultura postrádá objektivní vidění své společnosti a porozumění svým problémům. Tento přístup vede muslimy k víře v nepravdivé popisy průběhů a příčin událostí, ke strachu z okolního světa, ze všeho moderního a se Západem spojeného. Na vině všech jejich neúspěchů (zejména hospodářských) je podle nich Západ. Tato neschopnost objektivního náhledu má za následek nemožnost vzniku opozice v politice. Tento přístup brání správnému pochopení záměrů druhé strany. Podle islámu je živý tvor pouze člověk (problém s obřadným zabíjením zvířat). Přírodní podmínky převládající v kolébce islámu zapříčinily absenci vztahu muslimů k přírodě a dojem, že Bůh prostřednictvím přírody nehovoří (problém s ochranou přírody).⁶³

V islámské společnosti je stát (*dawla*) úzce spjat s náboženstvím (*dín*), tyto dvě role v sobě poprvé spojil Muhammad, aniž to vyplývá z Koránu či sunny. Stát je vnímán jako nástroj pro vytvoření podmínek k uplatnění praxe islámu. V čele *ummy* stojí *chalífa* (zástupce Boha, respektive proroka Muhammada), který drží dohled nad správným dodržováním Bohem daného zákona, podle kterého může mít muslim až čtyři manželky se stejnými právy (určující je jeho schopnost se o ně ekonomicky i manželsky postarat). Obvyklé jsou předmanželské smlouvy, které určují budoucí práva a povinnosti obou manželů ve vztahu k sobě navzájem. K dalším typickým znakům patří smlouvání a pohostinnost pocházející z doby předislámské.⁶⁴

5.4. Vliv křesťanské kultury v historii na islámskou kulturu

Ve středomoří docházelo k mírovému setkávání, kulturní výměně a do jisté míry i k prolínání islámu a křesťanství. Oba kultury si zachovaly svou svébytnost, přestože jejich vyznavači se potkávali na týchž poutních místech: v kostele Nanebevzetí v Jeruzalémě,

⁶³ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 47 - 51

⁶⁴ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 53 - 58

v „Mléčné jeskyni“ v Betlémě, v kostele sv. Jiří v Lyddě v Palestině, v kostele sv. Kateřiny na Sinaji, na mariánském poutním místě v Matariji blízko Káhiry, v klášteře Matky Boží Dobroraditelky ve Skadaru v Albánii a v mariánské jeskyni v Lampeduse. Obě vyznání stojí na společném původu od praotce Abraháma a pojítkem je i velká náklonnost muslimů k uctívání Panny Marie, matky Ježíše Krista. Do 15. stol. převažovala míra poznání a vědomostí muslimů o křesťanech. V 16. století se však situace mění v důsledku expanze Turků na evropské území a rostoucího množství křesťanů, kteří za obchodem či poznáním cestovali na islámská území. Tím narůstala u Evropanů touha poznat důkladně muslimskou kulturu, islámští vzdělanci však své poznatky o křesťanské kultuře už dál neprohlubovali.⁶⁵

Vliv evropského smýšlení na změnu muslimských postojů: například jejich neschopnost vzepřít se nadvládě tureckého sultána s hodností chalífy z důvodu náboženských zábran, to Arabové překonali až podpoření Francouzi a Američany. Tím se islám evropsky zmodernizoval a získal západní orientaci. Na druhou stranu však tím došlo k oslabení svědomí muslimů vůči pocitu prohřešení se proti chalífovi.⁶⁶

5.5. Vliv islámské kultury v historii na křesťanskou kulturu

Křesťanská Evropa provozovala s muslimským světem vždy čilou výměnu v kulturní oblasti i v oblasti vědeckých a technických poznatků. Většinu středověku byla tato výměna výhodnější pro méně rozvinutou Evropu, arabsko-islámská vzdělanost se stala mostem mezi východem a západem. Později však Orient ochabl, ale Evropu probudila renesance k dynamickému růstu. Muslimové si zprvu na východě říše osvojili filozofický a vědecký odkaz pozdní antiky. Muslimští vědci na tom postavili a dále rozvíjeli vlastní bádání. Abbásovský chalífa al-Ma'mún (813 - 833) opatřil z Byzance řecké rukopisy. V Bagdádu vzniklo překladatelské centrum, působili zde i východní křesťané. Dalším místem muslimské vzdělanosti byla Cordoba v Andalusii. Odtud kolem roku 965 přišel do Prahy židovský obchodník a cestovatel Ibrahím Ibn Ja'kúb, zřejmý autor první

⁶⁵ CARDINI, Franco. *Evropa a islám*, s. 205 - 206

⁶⁶ CARDINI, Franco. *Evropa a islám*, s. 253

dochované informace o Praze jako největším obchodním městě.⁶⁷ Cordoba - hlavní město andaluského umajovského chalífátu - byla v 10. století nejvyspělejším kulturním centrem v západní Evropě. Odtud a přes Itálii se pak dostaly muslimské poznatky, ideje a kulturní vymoženosti do světa západních křesťanů.⁶⁸ Je tedy zářející strach některých nemuslimů z ovlivňování naší kultury muslimskou zde žijícími muslimy, když tomu už tak kdysi bylo.

Šlo o vzájemné kulturní obohacování, zprávy arabských cestovatelů zmiňovaly Evropu, cestovatelé s sebou přinášeli své ideje a vědecké poznatky. Arabsko-islámská věda byla i počátkem 2. tisíciletí cenným zdrojem poučení pro Evropu o matematice (Arabové zprostředkovali předání indických číslic a desetinné soustavy a přidali vlastní algebru a kvadratické rovnice), o astronomii (arabské přesné propočty drah různých vektorů připravovaly kopernikánskou změnu paradigmatu), o farmakologii, zahradnictví (kanálky zavlažované zahrady Orientu zde byly nahrazeny cestičkami) a agronomii (teoretické a technické poznatky doprovázelo praktické rozšíření velkého počtu ovocných stromů a plodin do té míry, že někteří historikové hovoří o „arabské zemědělské revoluci“), o medicíně a filozofii (zejména lékařská autorita a filozof Abú Alí Ibn Sína, uváděný častěji jako Avicenna – autor 5dílného Lékařského kánonu přeloženého do latiny ve 12. stol. a přeložených Aristotelových spisů jako základu pro středověkou scholastiku; dalším byl iránský učenec Razes, zabývající se novými chirurgickými postupy, včetně vyjmutí cizího tělesa z oka, o architektuře (stavby typu minaret jako např. u zámku v Lednici) i o dalších oborech. Na antických podnětech dala arabská věda základy k vědecké chemii (Razes jako první dělí chemické látky do tří skupin, a to minerální, rostlinné a živočišné, dále pojednává o kovech, výrobě zlata a stříbra, resp. jejich napodobenin) a fyzice (v ní zejména optice).⁶⁹

Důležitý byl vliv arabsko-islámské filozofie, zejména již zmíněný Ibn Sína (Avicenna) a Ibn Rušda (Averroa), na aristotelskou orientaci filozofických a teologických koncepcí. Od konce 19. století Ibn Rušda dosud „slouží jako vzor pro potřebu obrody arabského myšlení racionalismem (zvláště u maghribských autorů), případně i jako názorný argument proti dnešnímu nebezpečí fundamentalistického fanatismu“.⁷⁰

⁶⁷ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, s. 64

⁶⁸ CARDINI, Franco. *Evropa a islám*, s. 42 - 48

⁶⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ historická paměť a současná krize*, s. 39 - 41

⁷⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*, s. 41

Přes Španělsko či Itálii přišly do Evropy i dovednosti a některé technologie, například výroba papíru (z Číny přes Střední Asii), dále ideje a způsoby diplomacie a obchodu, organizace vzdělávacích zařízení, klinik, observatoří, laboratoří, nemocnic a správy měst; estetické a literární podněty (rozkvět milostné poezie provensálských trubadúrů a německých minnesängřů). Arabská literatura hermetická, astrologická, alchymistická a magická i její podvrhy byly v Evropě vyhledávány jako zdroje nadpřirozeného tajného vědění. Do evropských jazyků z arabštiny, z perštiny a poté z turečtiny při překladech děl i při obchodním styku a dalších kontaktech pronikla řada výrazů. Němčina jich z arabštiny převzala více než tři sta, čeština o trochu méně. Šlo zvláště o pojmenování nových jevů a předmětů (např. rýže, cukr, šafrán, kmín, kafr, zázvor, muškát, káva, atlas, gáza, vata, alchymie, alkalický, alkohol, nafta, admirál, algebra...).⁷¹

Německá arabistka Sigrid Hunke věnovala tomuto vlivu svou knížku *Alláhova bilance nad Západem*, v arabském prostředí nadšeně přijatou, s dovětkem, že jde o náš dluh arabskému světu, na který bychom neměli zapomínat, když máme pokušení o Arabech a islámu se zmiňovat jen ovlivnění negativními emocemi. O vlivu arabské islámské kultury na naše kulturní prostředí vzniká mnoho nejrůznějších děl a projektů ve vzájemné spolupráci, kterou symbolizuje *Institut dějin arabsko-islámských věd* ve Frankfurtu n. M. pod Univerzitou J. W. Goetha, za finanční podpory arabských ropných velmocí. Jeho ředitel, turecký badatel Fuat Sezván, se zasloužil o vznik souboru 9 svazků sepisujících arabské rukopisy, okomentované a seříděné podle vědních oborů. Vycházejí zde i nové edice a specializovaný časopis *Zeitschrift für Geschichte der arabisch-islamischen Wissenschaften*. Obdobné západní vědecké ústavy pracují i v některých muslimských zemích.⁷²

Středověká vzdělanost muslimů na evropské půdě se rozvíjela zejména na Sicílii (do roku 1091) a ve Španělsku, arabsky al-Andalus (do dobytí Granady 1492). Arabský vliv zejména v architektuře a uměleckých řemeslech přetrvával i po odchodu muslimských vládců. V historii Andalusie jsou období tolerance, v nichž se na vyspělé kultuře podíleli muslimové, křesťané i Židé, a období přísných fundamentalistických represí. To je důkazem, že obecné dobro a opravdové hodnoty vznikají v prostředí snášenlivosti

⁷¹ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, s. 120 - 124

⁷² KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*, s. 39 - 41

a spolupráce. Při vzpomínce „kulatého“ výročí zániku islámského panství v Andalusii roku 1992 zazněla v arabských médiích bolest i lítost. Španělsko má s arabskými zeměmi korektní a přátelské vztahy, i muslimská komunita je zde přijímána vlídně, od roku 1989 má statut „zakořenění“. Památky na muslimskou minulost se těší péči a jsou turistickou pýchou Španělska.⁷³

Poslanci Shromáždění Rady Evropy v *Doporučení č. 1162* z 19. září 1991 hovoří o přínosu islámu v minulosti a jeho potenciálně pozitivní úloze v dnešní evropské společnosti. Varují před fundamentalistickou podobou tohoto vyznání, která však není příznačná pro islám jako celek. Dokument přiznává existenci oboustranné netolerance a nedůvěry.⁷⁴

5.6. Historické křesťanské kořeny Evropy

Původ jména světadílu Evropa jako území byl prvně použit v textu řeckého básníka Hésioda z 8. století př.n.l. Žádné jiné vědecké vysvětlení původu tohoto názvu nemáme. Evropa užívaná jako *geografický pojem* je definována svými hranicemi, v nichž v průběhu věků vznikaly různé jazyky a kultury, ty pak daly základ dnešnímu *topografickému členění* Evropy do malých celků. Možnost jejich vzájemné komunikace a soužití vytvořilo společnou evropskou civilizaci. Pojem Evropa procházel i *politickým* vývojem, střídajícím období vzájemné pospolitosti s obdobími vymezování hranic. Společný základ pro evropské jazyky tvoří řecké, latinské a germánské kořeny, ale přesný původ není znám. Zvažuje se původ těchto jazyků v klasickém sanskrtu, indickém jazyce používaném bráhmány, ten má jistou podobnost s řečtinou a latinou. Tyto jazyky, vycházející ze společného kořene, se pak vyvíjely v jednotlivých částech Evropy rozdílně, tím došlo až k dnešnímu jazykovému členění. Kolébkou evropského písma byl Střední východ, abeceda má svůj původ ve 14. století př.n.l., kdy ji začali používat Féniciané. Evropa připojila k demokratickému ideálu (tj. „*společné dobro vzniká aktivní účastí občana na životě obce*“, tento ideál pochází od starých Řeků a germánských národů) a spravedlnosti řízené

⁷³ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*, s. 44

⁷⁴ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*, s. 42 - 43

zákonem (odkaz římské společnosti – ideál zákona a psaného práva), ideál svobody člověka (spojením člověka s Bohem v osobě Ježíše Krista, Syna Božího, který přinesl světu spásu, a to každému jednotlivci, který přijme tuto pravdu). Křesťanství nespojuje lidský osud se zrozením, hmotnými statky, postavením či slávou, ale se stavem svědomí. K tomuto novému ideálu se připojila i Evropa.⁷⁵

Ve středověku je Evropa utvářena třemi vlivy, těmi jsou Říše římská, křesťanství a germánský živel. Vyznačovala se tudíž kulturou křesťanskou, mající prvky latinské a řecké, spojenou s výukou latiny a řečtiny po celé říši. Roku 313 ediktem milánským neboli Konstantinovým dochází ke spojení římského a křesťanského vlivu, a to ještě v rámci Středomoří (patří sem i severní Afrika a Blízký východ). V 5. století se po rozpadu Říše římské Evropa rozdělila do tří kulturních oblastí. Jihovýchodní balkánská oblast, nástupkyně východořímské říše, se rozvinula v Byzantské říši. Východní slovanská oblast byla vystavena asijským, byzantským, islámským i západním vlivům. V oblasti západní došlo k propojení severské, anglosaské a řecko-latinské kultury. Po celou dobu se tyto tři kulturní celky ovlivňovaly navzájem.⁷⁶

K vymezení evropské civilizace dochází od sklonku 7. století do 1. poloviny 10. století. Podílel se na tom zaprvé rozmach islámu (v 8. století ovládají Arabové celou západní část Středomoří) a oslabování vztahů západu s Byzancí; zadruhé vzrůstající nezávislost římské církve na byzantských císařích; zatřetí vznik pevninské francké říše Karla Velikého (jako reprezentantky Říma i křesťanstva); začtvrté vpády Normanů, Saracénů a Maďarů (nájezdy do západní Evropy). Tím se nadále dělí civilizace na křesťany a nevěřící, tj. pohany.⁷⁷

V 7. století Arabové ve východním Středozeří ohrožovali Byzanc. Až roku 677 u Konstantinopole a roku 732 u Poitiers se podařilo tuto expanzi na sever, resp. na západ zastavit, a tím zachránit křesťanskou civilizaci. Papež Řehoř VII. se v 11. století přiklonil ke křížovým výpravám na osvobození Španělska od islámu a svatých míst v Palestině. Evropa, až po zabezpečení hranic před vpády a byzantským vlivem, se postavila islámu. S pomocí franckých rytířů v 2. polovině 11. století zahájila křesťanská království severního Španělska tzv. rekonkvistu (boj za znovuzískání Pyrenejského poloostrova). Roku 1085

⁷⁵ DELOUCHE, Frédéric a kolektiv. *Dějiny Evropy*, s. 9 -10, 14 - 15

⁷⁶ HAYWOOD, John. *Atlas světových dějin*, s. 69 - 72

⁷⁷ DELOUCHE, Frédéric a kolektiv. *Dějiny Evropy*, s. 127, 129

pádem Toleda španělský boj o rekonkvistu zastavil na 100 let nájezdy berberů z Maroka na Iberský poloostrov a v Evropě křesťanství získává převahu nad islámem. Roku 1090 je Sicílie osvobozena od Arabů.⁷⁸ Byzantská a arabská kultura silně ovlivnily křesťanský západ; křesťanští, arabští a židovští vědci, za islámského působení spříznění s córdobským chalífátem, vytvořili latinský překlad arabských filozofických i vědeckých spisů a děl Aristotelových, tím se obohatila vzdělanost evropských univerzit.⁷⁹ Byzanc po 9 století byla ochranou křesťanství před arabským vlivem z jihu a asijským z východu, byla však sužována při křižáckých výpravách i nárůstem moci osmanských Turků, završeným roku 1453 dobytím Konstantinopole. Od 15. do 19. století byla sama ovlivňována islámem. V 18. století Evropu zachvátilo osvícenství jako důsledek vývoje v církvi (prodej odpustků, politická angažovanost papežů, inkvizice, ve Francii roku 1572 bartolomějská noc, rozkol mezi katolíky a protestanty atd.). Jde o odklon od církve a důraz na člověka, přírodní a fyzikální vědy, tento filozoficko - náboženský směr vrcholí roku 1789 Francouzskou revolucí, tím počíná sekularizace ve Francii a šíří se do západní Evropy.⁸⁰ Muslimka 39 let o evropské společnosti soudí, že: „*už dávno zapomněla na své křesťanské základy, svou morálku dávno odhodila a chová se podle toho, co jí diktuje její materialismus.*“

5.7. Historie migrace muslimů do Evropy

Už po Mohamedově smrti získali Arabové území části Byzance a Persie, zmocnili se Sýrie, Mezopotámie a Egypta. Arabové byli silní, neboť je sjednocovalo náboženství. Ti, kteří obchodovali s Evropou, Afrikou a Asií, se stali významným článkem řetězu mezinárodního obchodu a kontrolovali i přístup k Indickému oceánu. Roku 679 si turečtí chazarové podrobili část bulharského národa.⁸¹ Od roku 1096 probíhají rytířská křesťanská tažení proti islámu do vzdálených území. Do té doby arabská nadvláda nad Jeruzalémem nepůsobila nesnášenlivost a fanatismus; křesťanské chrámy v celé Sýrii byly stále otevřené. Až obsazením Sýrie a Palestiny Turky vznikl strach z uzavření

⁷⁸ MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav, RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*, s. 22, 35

⁷⁹ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, s. 66

⁸⁰ HAYWOOD, John. *Atlas světových dějin*, s. 76 – 79, 137, 142

⁸¹ DELOUCHE, Frédéric a kolektiv. *Dějiny Evropy*, s. 102

přístupu poutníkům ke Svatému hrobu, a tak heslem křížových výprav bylo osvobození Svaté země. Tím došlo k výraznému zhoršení vzájemných vztahů.⁸²

Středomoří po křížových válkách a rekonkvistě pokračovalo v obchodních (zejména italská města) a kulturních kontaktech muslimského a křesťanského světa, a to i v období napětí a konfrontací. Největší muslimskou vojenskou hrozbou od 14. století byla Osmanská říše (zejména od pol. 14. stol. pro balkánské národy). Turci obsadili Makedonii a Bulharsko: Sofii roku 1385 a do 10 let poté zbytky carství. Na den svatého Víta (Vidov dan) 15. června roku 1389 osmanští Turci v bitvě na Kosově poli porazili vojsko srbského knížete Lazara a zemi si podrobili na sto let (z toho plynula stálá obava z odtržení Kosova od Srbska). Naopak evropskou vojenskou hrozbou pro severní Afriku po portugalském dobytí Ceuty roku 1415 byli hlavně Španělé. Turečtí korzáři sužovali evropské lodi a přístavy (zadržován jimi byl v Alžíru např. Miguel de Cervantes). Císař a král Zikmund Lucemburský (uherské království) čelil osmanské expanzi od severu. Vyslal proti Turkům křížovou výpravu, ta byla poražena u Nikopole roku 1396, ale podařilo se mu postupně získat Bělehrad a rozšířit nadvládu katolických Uher na území severního a středního Balkánu až do porážky a smrti polského a uherského krále Vladislava III. v bitvě u Varny roku 1453. Další osmanská expanze byla pod vedením sultána Neumeta Fátíha, dobyl Cařihrad roku 1453 a zlikvidoval zbytky Byzantské říše. Jejich další postup Balkánem na sever byl za sultána Süleymana I. Nádherného, Zákonodárce (Qánúní). Osmanské impérium bylo na vrcholu vnitřního rozkvětu i územního rozšíření, a to i díky vítězství Turků nad uherským a českým králem Ludvíkem Jagellonským v bitvě u Moháče roku 1526.⁸³

Kvůli osmanskému tlaku ve střední Evropě se snažili evropští panovníci i papež od 16. století spojit s perským šáhem, aby se společně mohli bránit turecké rozpínavosti, tou dobou už měli Turci pod kontrolou Uhry a jihovýchodní Evropu.⁸⁴

Klid ve Středomoří byl zajištěn sjednáním míru Turků roku 1573 s Benátkami a roku 1580 se Španělskem. Toto bylo porušeno v roce 1645 napadením Kréty Turky. Turci byli roku 1656 dočasně poraženi na moři v Dardanelské úžině. V létě roku 1683 Kara Mustafá (turecký velkovezír) obléhal Vídeň. Ta se však ubránila a spojenecká vojska

⁸² DELOUCHE, Frédéric a kolektiv. *Dějiny Evropy*, s. 148

⁸³ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*, s. 45 - 46

⁸⁴ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, s. 93, 103

Turky zahнала. Dne 26. ledna 1699 turecký sultán v Karlovcí podepsal mír a opustil Uhry, Sedmihradsko, Chorvatsko a Slavonii, Moreu, Dalmácii a Podolí. Tímto mírem se objevuje v politice čtvrtá velmoc Rusko. V roce 1768 Rusko zasáhlo na území Polska a došlo k jeho prvnímu dělení roku 1772. Na přelomu 18. a 19. století hrála Osmanská říše důležitou úlohu. Za napoleonských válek stáli Osmané na straně Francie k velké nevoli Anglie. V roce 1877 byla Ruskem vyhlášena válka Osmanské říši a v březnu roku 1878 byla podepsána mírová smlouva v San Stefanu. V roce 1878 svolal rakouský kancléř Bismarck do Berlína kongres, kde nabídl svou pomoc při snaze ukončit turecko-ruský konflikt. Osmanská říše se zmenšila jen na území okolo Istanbulu vlivem vzniku Balkánské ligy a roku 1922 zaniká zcela.⁸⁵

V evropské současnosti lze spatřit dvě ohniska přítomnosti muslimů. První odpovídá východnímu osmanskému působení v oblasti Balkánu (Bosna, Albánie, Bulharsko atd.) a druhé, severo-západní vzniklo v průběhu cca 40 let imigrací. Rušením kolonií přišli z Alžírsku muslimové do Francie. Další vlna muslimů, kteří emigrovali v 60. letech za prací s úmyslem vrátit se poté zpět domů, byla z Asie a Afriky. Místo toho byli v 70. letech následováni svými rodinami do nových domovů v západoevropských zemích. Poslední skupinou byli islámští studenti a političtí emigranti (např. Íránci v Itálii a ve Švédsku; pracovníci z Turecka v Německu, Rakousku, Holandsku a Švýcarsku; Alžírčané, Maročané a Tunisané ve Francii; Maročané v Belgii; Pákistánci, Bangladéšané, Indové a Arabové v Británii; Arabové a Afričané v Itálii a ve Španělsku, národnostní muslimská směs je v zemích Skandinávie). V řadě evropských zemí je islám druhým nejpočetnějším náboženstvím (např. v Belgii a Francii po katolících, v Norsku po evangelících).⁸⁶

V souvislosti s usídlením muslimských skupin v novém prostředí začali budovat muslimové své zázemí (školy, sportoviště, centra rekreace a sociálních služeb, obchody), k němu neodmyslitelně patřily i modlitebny (podle místních možností) nebo mešity se společenskými prostory (od roku 1995 je např. velká mešita i v Římě). Soustavné finanční podpory se evropští muslimové dočkali po vysokém nárůstu cen ropy roku 1973 ze strany Muslimské světové ligy a dalších subjektů ze Saudské Arábie a Zálivu. Situace jednotlivých komunit se do jisté míry liší v závislosti na podmínkách v hostitelské zemi.

⁸⁵ CARDINI, Franco, *Evropa a islám*, s. 214 - 250

⁸⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*, s. 234 - 235

V Německu se turečtí muslimové sdružují do více obcí, kam jsou imámové posíláni z Turecka. Největší z nich bylo seskupení *Millî Görüş* s centrem v Kolíně n. R. (blízké straně Refah) a s centry dále v Dánsku, Holandsku, Belgii, Francii, Švýcarsku a Rakousku. Nejvíce protisekulární byla od roku 1985 Federace islámských svazů a obcí. V Británii jsou muslimové ovlivněni zeměmi svého původu (tj. Pákistán a Indie). Poklidné soužití v Británii bylo narušeno roku 1989 spálením Satanských veršů v Bradfordu v kampani proti Salmanu Rushdiemu a podruhé roku 1992 pokusem radikála Kalima Siddiquiho vytvořit muslimský parlament (tj. stát ve státě), aniž by muslimům předtím někdo zabraňoval žít podle jejich norem, které nemají obecnou platnost, ale na požádání je jim obvykle úřady vyhověno (budování mešit, volno v pátek apod.). Britský přístup je více kolektivní a klade důraz na sociální svépomoc a začleňování přistěhovalců, naopak francouzský preferuje individuální přístup občanský i náboženský a trvá na odloučení náboženských skupin od státu. V roce 1991 v Nievre ve Francii vznikl institut pro výchovu imámů dbající na pružné uplatnění *šari'ý* v prostředí Evropy. Problémem zde, stejně jako v některých dalších evropských zemích, je nízká sociální úroveň muslimů (přeplněné byty, nezaměstnanost, nutná prevence drog a kriminality, nedůvěra okolí, obětí šikany a politického nepřátelství, někdy až rasizmu). Radikální projevy muslimů jsou odsuzovány nejen ostatní veřejností, ale i samotnými umírněnými muslimy.⁸⁷ Islám byl vždy schopen se místně přizpůsobit, to může projevit i v evropském kontextu (akceptací lidských práv, tolerancí, pluralitou, individualizmem). Takovým příkladem byl i život muslimů v Bosně. Křesťané mají islám jako apel k vzájemnému dialogu a k jednání podle evangelia (vztah k bližnímu). Světské stanovisko k islámu je vyjádřeno Radou Evropy v září roku 1991 Doporučením č. 1162, kde se odsuzuje fundamentalismus, vybízí se k větší pozornosti při poznávání a spolupráci s muslimským světem, neboť je islám považován za součást evropských dějin civilizace. To vyžaduje jeho správnou prezentaci bez nepřátelských stereotypů. Obdobné stanovisko zaujala v listopadu 1995 Konference středomořských států v Barceloně (s důrazem na regulaci přistěhovalectví a zlepšení vzájemné spolupráce středomořských států).⁸⁸ Výhrady českých muslimů ke zdejší diskriminaci zvažuje 39letá muslimka: „v muslimských zemích mnohé věci ohledně praktikování mé víry by byly usnadněny, tamější vlády jsou ale autoritářské a z islámu si berou jen to, co se jim hodí. Někdy dokonce věřící samy utlačují.“ Tím dochází k závěru, že nikde to není ideální.

⁸⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*, s. 236 - 237

⁸⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*, s. 238

5.7.1. Historie existence muslimů na území dnešní České republiky

Asi první zmínka o islámu a muslimech u nás se vyskytuje ve staroslověnské legendě Život sv. Cyrila. Zde se autor zmiňuje o komunikaci Cyrila (či Konstantina), který ovládal aramejštinu (syrštinu), s Agareny (muslimy), kteří byli moudří a velmi vzdělaní lidé. Jsou zde i citace z Koránu. O existenci našich obchodních styků s Východem svědčí i výskyt islámských mincí, např. v Kelči na Moravě (nález dirhamů z oblasti Íránu a Samarkandu). Kvetly zde obchody s otroky, cínem a kožešinami, a to i s muslimy z oblasti Andalusie. Dalším důkazem výskytu muslimů v našich zemích je zmínka v knize Abú al-Hasana Mas`údího pod názvem Rýžoviště zlata a doly drahokamů, v níž se uvádí kmen Doudlebů, kníže Václav, Moravané atd. Kontakty s islámem zde byly intenzivní v důsledku zeměpisné polohy, aniž by české země byly někdy obsazeny islámskými vojsky.⁸⁹

„Čeští vojáci však sloužili v habsburské císařské armádě a různá úsloví o tureckém nebezpečí a předsudky vůči islámu se dochovaly v historické paměti lidí dodnes. Když rakousko-uherská monarchie okupovala (1878) a pak anektovala (1908) Bosnu a Hercegovinu, v jejím soustátí se ocitl značný počet muslimů. Říšská rada na tento stav reagovala v roce 1912 přijetím zákona o uznání náboženského společenství vyznavačů islámu, podle ‚hanafického ritu‘.“⁹⁰

Po vzniku Československa byla převzata zákonná úprava o postavení muslimů. Těmi byli bosenští, čerkeští a tatarští přistěhovalci a několik českých konvertitů, patřili k nim i diplomaté a ostatní cizí muslimové dlouhodobě žijící na našem území, jejich počet byl asi 700, z toho 10 českých konvertitů. Ti v listopadu 1934 založili Muslimskou náboženskou obec s ústředím v Praze, její rada požádala stát o právo vést matriky příslušníků, zabezpečovat jejich svatby i pohřby. Průtahy státu s odsouhlasením ukončila nacistická okupace. Obec byla uznána nařízením Prezidia ministerské rady Protektorátu Čechy a Morava z 18. 12. 1941, to bylo po válce anulováno Benešovými dekrety. Někteří členové emigrovali a činnost obce stagnovala, ale dnešní členové obce navazují na tehdejší předválečnou činnost, a to i číslováním svého časopisu Hlas, neboť nepovažují právně

⁸⁹ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, s. 64 - 65, 94

⁹⁰ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 22

svou činnost za po válce přerušenu. V období socialistického zřízení se o obnovu své činnosti pokusili při uvolnění v roce 1968 (Pražské jaro), čemuž zamezila invaze sovětských vojsk, v důsledku toho opět řada členů obce emigrovala. V letech 1970 až 1989 činnost obce probíhala na úrovni setkávání muslimů k modlitbě a rozhovorům v soukromí, tj. na úrovni disentu. Při rozvíjení spolupráce v té době jsme se u arabských zemí dostávali do obtíží v souvislosti s požadavky islámské protistrany (např. požadavek Kaddáfího na stavbu mešity v Praze z libijských prostředků).⁹¹

V té době do vlasti zejména z arabských zemí přicházela řada muslimských studentů (přes vládní dohody a organizace pro studenty prokomunisticky orientované), kteří se ke svému přesvědčení přihlásili většinou až po roce 1989 a vytvořili pak základ Muslimské obce účastníci se veřejného života. Řada studentů se zde oženila a založila rodiny, jejich partnerky často konvertovaly k islámu. Součástí takto tvořené obce byli i exulanti a azylanti (Íráčané, Palestinci, Kurdové, v letech 1992 - 1995 obyvatelé Bosny atd.). Dále se k nim přiřadili příjíždějící podnikatelé (Turci, Arabové a muslimové ze zemí bývalého Sovětského svazu). Někteří z přichozích muslimů, zejména ze severní Afriky, chtěli rychle zbohatnout směnou valut a drogovým dealerstvím, což nepřispělo v očích naší společnosti k pozitivnímu vnímání muslimů, k čemuž se připojuje i vliv zpráv o nárůstu fundamentalismu v islámských zemích a též v muslimské diaspoře v Evropě. Přesto se u nás neobjevovaly xenofobní tendence jako například ve Francii. Tyto tendence jsou v poslední době postupně systematicky rozdmýchávány a populisticky živěny novináři a v naší populaci tím sílí islamofobní nálady.⁹²

Náboženská svoboda muslimů žijících u nás je srovnatelná se zbytkem Evropy. Potíže nastaly v souvislosti s požadavkem výstavby mešit, např. Teplice se bránily vydat souhlas. První mešita u nás byla postavena roku 1998 v Brně, kde žila druhá nejpočetnější skupina muslimů v Česku a rok poté vznikla mešita v Praze. Roku 2014 se vzepřelo zastupitelstvo Prahy 8 a odmítlo muslimům poskytnout pozemek k rituálnímu pohřbívání.⁹³

Pražská obec má svého imáma s odpovídajícím teologickým vzděláním a po městě má pronajato několik velkých prostor, které slouží jako modlitebny (*musallá*). Turečtí

⁹¹ BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*, s. 132, 146, 164, 175 - 176

⁹² ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 23 - 25

⁹³ *Praha 8 odmítla muslimské pohřebiště* [online] Česká televize, 2014 [3. 2. 2015] Dostupný z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/280336-praha-8-odmitla-muslimske-pohrebiste/>

muslimové mají svou vlastní modlitebnu (*cami*) s tureckým imámem. I u nás dochází tedy k národnostnímu členění muslimů obdobně jako v Belgii nebo Alsasku. Činností Muslimské obce v ČR není jen tvorba společenství a zajištění modliteb, šíření informací (přednášky, výstavy), prezentace a dialog, ale i humanitární činnost (pomoc při povodních, intervence za osvobození zajatců apod.). Muslimové zde vydávají periodikum Hlas a řadu brožur uvádějících do různých témat islámu. Nejvýznamnější publikací jsou překlady Koránu s výkladovým komentářem, uzpůsobeným pro západního čtenáře a jakýsi katechismus muslimů pod názvem Povolené a zakázané v islámu, kde je řada srovnání se Starým a Novým zákonem. Muslimové u nás se hlásí k Bohem danému mravnímu řádu, blízkému evropským hodnotám. Současní muslimové mají jednoznačnou úctu k životu, distancují se a jednoznačně se vymezují vůči terorizmu.⁹⁴

Od roku 2004 je Ústředí muslimských obcí zařazeno mezi registrované církve a náboženské společnosti. Tento první stupeň registrace jim však neumožňuje výuku na státních školách, službu duchovních v armádě nebo možnost zřizovat vlastní školy. K získání registrace druhého stupně a umožnění výše uvedeného je potřeba po 10leté čekací lhůtě žádost podpořit 10 000 podpisy. Počet muslimů žijících v České republice se odhaduje na 10 až 12 tisíc, z nichž jen část praktikuje.⁹⁵

5.7.2. Historie existence muslimů na území dnešní Belgie

Muslimy do Belgie přivedly na základě dvoustranných dohod z počátku 60. let 20. století s vládami Turecka a Maroka pracovní nábor. Ze Středomoří přicházeli tito dělníci do belgických oceláren a těžkého průmyslu, zejména do těžebních oblastí ve Waloon a Limburgu. Pro Belgii to byly první kontakty s muslimy, kterých se zde usadilo na 1 200, do roku 1970 bylo dosaženo počtu 65 tisíc muslimů. Ekonomická krize v roce 1974 odbourala potřebu těchto dělníků v belgickém průmyslu. Stěhování poté však pokračovalo v důsledku scelování rodin těchto dělníků a díky turizmu. V roce 1985 žilo v Belgii asi 200 tisíc muslimů, 1/3 byla tureckého původu a zbytek afrického, především

⁹⁴ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 26 - 29

⁹⁵ SÁŇKA, Vladimír *Malá a mladá komunita* [online] dingir, 2010 [citováno 3. 2. 2015] Dostupný z: http://www.dingir.cz/index.php?co=cislo/10/2/mala_a_mlada_komunita

marockého původu. Část muslimů se usadila v Bruselu, ale většina v jiných regionech, ve Flandrech.⁹⁶

První přesnější údaj o počtu muslimů žijících v Belgii je z roku 1998, kdy v průběhu příprav na volby „Muslimské exekutivy“, se odhadoval na 350 tisíc včetně konvertitů. Současný počet muslimů žijících v Belgii je obtížné určit, neboť neexistují žádné registry dle náboženské příslušnosti, ani počet hlásících se k těmto národnostem nesouhlasí s počtem udělených občanství.⁹⁷ „Belgie má v poměru k počtu obyvatel největší muslimskou menšinu v Evropě. Muslimové tvoří skoro šest procent populace. Ukazují na to sociologické odhady zveřejněné v listu *Le Soir*. Podle veřejných seznamů žije v Belgii 400 tisíc muslimů. Statistický odhad sociologa Jana Hertogena ale mluví o 623 tisících muslimů na území Belgie. To je v poměru k deseti milionům obyvatel této země téměř šest procent.“⁹⁸

Studie národnostního složení z počátku 90. let uvedla, že necelá 3 % obyvatel Belgie jsou muslimové. Největší zastoupení měli afričtí muslimové (necelých 200 tisíc), další v pořadí byli Turci se 100 tisíci a asi 5 tisíc muslimů bylo jiného původu. Asi 50 % z nich bylo v bruselské oblasti a druhá polovina pak byla rozptýlena ve Valonsku a Flandrech. Dělicím prvkem byl jazyk, proto se komunita původem ze severu Afriky usídlila ve frankofonní části Belgie (Brusel a Valonsko) a většina tureckých muslimů ve Flandrech (zejména Limburg a Gent). Touto postupnou imigrací měla belgická společnost příležitost plynulého průběžného sžívání se s muslimy, které od 80. let bylo ovlivněno i eskalací militantnosti světového islámu i jeho dopady v Belgii. Vliv na zdejší obraz islámu měly i vnitřní procesy v muslimské komunitě.⁹⁹

Dokud ve společnosti žili jen mužští představitelé islámu, nevnímala je belgická společnost tak výrazně jako po sloučení celých rodin, kdy muslimové místo původních dělnických ubytoven obydlovali nové čtvrtě, vytvářeli vlastní síť služeb, obchodů, cestovních kanceláří a koránských škol, děti navštěvovaly místní školy. Tím představa o dočasnosti pobytu zde byla nahrazena přijetím Belgie jako nové vlasti. V souvislosti

⁹⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Variace na Korán: islám v diaspoře*, s. 23 - 25

⁹⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Variace na Korán: islám v diaspoře*, s. 26 - 28

⁹⁸ LISSE, Luděk *Počet islámských extrémistů v Evropě rychle roste* [online] Ústav práva, 2014 [citováno 3. 2. 2015] Dostupný z: <http://www.ustavprava.cz/blog/2014/11/pocet-islamskych-extremistu-evrope-rychle-rost/>

⁹⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*, s. 190, 203

s tím se od roku 1980 rozrůstal počet mešit a modliteben z několika na více než 200 v roce 1990. Do dnešní doby jejich počet narostl na více než 300. Mešity byly obvykle zakládány podle jednotlivých národností, místní příslušnosti či příbuzenských vazeb. Některé turecké mešity jsou jednoduché a nacházejí se v komerčních nebo průmyslových objektech jen s několika vnějšími identifikačními znaky. Z původně vítané pracovní síly se muslimové stali nevítanou konkurencí na trhu práce v době ekonomické krize. Muslimská komunita obecně žije na nejnižší sociální úrovni v důsledku obtížného získávání zaměstnání, omezeného vzdělání a špatného bydlení. Belgie má ústavou zajištěnou svobodu projevu a náboženského vyznání a vzájemnou nezávislost církví a státu. Od roku 1974 patří islám mezi šest státům uznaných náboženství, z nichž je nyní po katolicismu druhým nejpočetnějším v Belgii.¹⁰⁰

5.8. Lidská práva

Jak už bylo zmíněno v části práce *Islámská kultura*, teocentrický přístup islámu je určující i v oblasti islámského práva, o jehož základních attributech se podrobněji píše v části práce *Islámské právo*. Specifickou částí právního systému jsou lidská práva. Lidská práva v západním hodnotovém systému vycházejí z premisy, že tato práva jsou pro každého člověka univerzálně aplikovatelná, aniž by zohledňovala místní kulturu a náboženství. Západu vyhovující koncepce je napadána představiteli některých jiných kultur, například zastánci teocentrického přístupu (muslimové, křesťané). Ti se domnívají, že právní normy by měly odpovídat i místní kulturní a náboženské podmíněnosti. Uznání tohoto principu by však mohlo vést až k legitimizaci porušování základních lidských práv. První takovou úmluvou mezi 44 státy byla Všeobecná deklarace lidských práv z 10. 12. 1948, v průběhu doby se zvyšoval počet signatářů. Mezinárodní konference o lidských právech konané v červnu 1993 ve Vídni se zúčastnili zástupci 171 států a z muslimských zemí vzešel požadavek vedoucí k uspořádání Světového muslimského kongresu a vytvoření Ligy arabských států, Ligy muslimského světa a Organizace islámské

¹⁰⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Variace na Korán: islám v diaspoře*, s. 29 - 30

konference. Jejich výsledkem byl vznik deklarací řešících lidská práva z pohledu muslima v souladu s islámskou kulturou a náboženstvím.¹⁰¹

Přijatelnost západního konceptu lidských práv pro evropskou společnost vzniklou na křesťanských základech vychází z procesu sekularizace evropské společnosti, a proto pro ni není určující teocentrický přístup, na rozdíl od islámské společnosti, která chápe Boha jako garanta práv člověka a tvůrce všech zákonů¹⁰². V ní se postoje k lidským právům různí, od striktního odmítání po snahu najít řešení přiblížením náboženských pravidel našemu pojetí lidských práv. K tomu sloužilo několik pracovních schůzek v Rijádu, Římě, Paříži, Ženevě a Štrasburku v letech 1974–1976 za účasti představitelů Saudské Arábie a evropských právníků a poté Konference o lidských právech na právnické fakultě Kuvajtské univerzity v prosinci 1980. Islámská rada Evropy sídlící v Londýně zveřejnila 12. 4. 1980 svůj návrh Všeobecné islámské deklarace lidských práv, na základě které byla vyhlášena v září 1981 v Paříži v sídle UNESCO Univerzální muslimská deklarace lidských práv (má 23 článků řešících mj. právo na spravedlnost – čl. 4, právo na spravedlivý proces – čl. 5, právo na ochranu před zneužitím moci – čl. 6 atd.). Také Organizace islámské konference pracovala na návrhu Všeobecné deklarace lidských práv v islámu, která byla schválena 45 ministry zahraničních věcí v Káhiře 4. 8. 1990 (má 25 článků konfesního charakteru a řeší mj. rovnost všech – čl. 1, práva v době války – čl. 3, odmítnutí kolonialismu – čl. 11, právo na spravedlivý proces atd., jediný kontroverzní je článek 10 o islámu jako přirozeném náboženství každé bytosti a neopodstatnitelnosti změny náboženství). Je zde zmíněn zjevený původ, neměnnost lidských práv a povinnost vytvářet řád na bázi rovnosti a svobody.¹⁰³

Mezinárodní dokumenty o lidských právech jsou postaveny na antropocentrickém přístupu tak, aby byla zajištěna lidská důstojnost. Diskriminační jsou v islámském právu zákony týkající se žen, aniž mají oporu v Koránu, vycházejí totiž z předislámské arabské patriarchální tradice a zvykového práva. Ve většině muslimských zemí je právní systém postaven na právu *šarí'a*. Ve vztahu k ženám je častá odlišná interpretace jejich práv. Cíl zrovnoprávnění žen a mužů je tedy podle muslimů dosažitelný pouze změnou výkladu určitých pasáží Koránu. Podobný archaický původ (obvykle v Koránu) mají tělesné tresty:

¹⁰¹ HRUBEC, Marek. *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, s. 43 - 45

¹⁰² *Korán*, s. 502

¹⁰³ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 87 - 90

bičování za opilství nebo za křivé nařčení, amputace končetin za krádež, kamenování za cizoložství apod., které mají mít spíše psychologický účinek (odstrašovat před spácháním), než mít charakter výkonný. Z uvedeného vyplývá, jaký rozptyl je v postojích muslimů k lidským právům, a to od jednoznačného odmítání (jako cizorodého, západního a neislámského) přes snahu najít sblížení mezi požadavky lidských práv a jimi uznávanou *šari'ou* až po akceptaci lidských práv se současným odmítáním práva *šari'a*. Arabská charta lidských práv z roku 1994 v úvodu zmiňuje věčné principy bratrství a rovnosti mezi lidskými bytostmi, společné pro islám a ostatní „lidi knihy“. Jde o právní pozitivní nástroj k zajištění dodržování lidských práv zavazující všechny členy Ligy. Má 43 článků rozdělených do 4 kapitol, v první kapitole se zabývá právy politickými; druhá kapitola řeší v čl. 2-39 práva člověka na život, na spravedlivý proces, na svobodu občanskou, kulturní, náboženskou, na provádění právních a politických úkonů, na založení rodiny jako základní jednotky společnosti. Třetí kapitola řeší založení Komise expertů na lidská práva a čtvrtá podmínky přijetí Charty Ligy.¹⁰⁴

Shoda těchto tří muslimských deklarácí se Všeobecnou deklarácí z roku 1948 panuje v základním principu svobody, rovnosti a bratrství, v odsouzení diskriminace, v právu na život, svobodu a bezpečí, zákazu mučení, krutého, nelidského ponižujícího zacházení nebo trestu; v rovnosti před zákonem, v právu na spravedlivý a nezávislý soud, v zákazu bezdůvodného zatčení, zadržení či vyhoštění, v uznání presumpce nevin, v ochraně soukromého života jedince před svévolnými zásahy a útoky, v právu na svobodu pohybu i v právu na azyl, v právu na výchovu a vzdělání, na soukromý majetek, na práci a za ni spravedlivou a uspokojivou odměnu atd. Právo na uzavření manželství a založení rodiny jako přirozený a základní společenský jev ochraňovaný a podporovaný státem i společností je ve svém základu shodné, liší se až v právech manžela a jeho manželky. S dílčími úpravami všechny deklarace řeší svobodu přesvědčení a projevu, svobodu shromažďování a sdružování.¹⁰⁵

V zájmu přijatelnosti pro všechny státy západního i východního bloku a členy OSN má preambule Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 charakter sekulární, tj. antropocentrický, oproti tomu všechny tři muslimské deklarace se ve svém úvodu odkazují na teocentrický princip. Tento evropský přístup je kritizován ostatními kulturami

¹⁰⁴ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 90 - 91

¹⁰⁵ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 92 - 93

neantropocentrickými pro svůj sekularismus, politiku bez náboženských a kosmologických pohledů na svět. Nárok na pravdu si činí též islám, křesťanství i židovství. Všichni jmenovaní, včetně jinověrců, jsou pro náboženskou či světonázorovou odlišnost neslučitelní se sekulárním pojetím lidských práv. V Indii intelektuálové vydávají *„antisekularistické manifesty“* a uznávají, že k vzájemnému obohacování dvou náboženských kultur v jednom státním celku dojde spíše vzájemným přibližováním těchto dvou rozdílných způsobů vnímání než světonázorovou neutralitou státu,¹⁰⁶ která zejména *„pouze neutralizuje náboženství v jeho veřejném významu. V takovýchto úvahách se ovšem spojuje normativní otázka, jak lze najít společnou základnu pro spravedlivé politické soužití s otázkou empirickou. (...) Koncepce lidských práv byla odpovědí na problém, před nímž dnes stojí jiné kultury podobně jako svého času Evropa, (...). Konflikt samotných kultur se dnes tak jak tak odehrává v rámci světové společnosti, v níž se kolektivní aktéři musejí bez ohledu na své odlišné kulturní tradice chtít dohodnout na normách soužití.“*¹⁰⁷

Zásadně odlišný je pohled muslimů na zajištění výchovy dětí v souladu s vírou, která přináší pouze otci, stejně jako povinnost postarat se o obživu manželky a dětí. Dalším odlišným ustanovením je právo žádat po vzájemné dohodě manžela o ukončení manželství „propuštěním ženy za úplatu“. Podle *šarí‘i* se muslimka nesmí provdat za nemuslima, stejně jako nelze dědit po osobě odlišného vyznání. Dvě muslimské deklarace ze tří podmiňují dodržování lidských práv *šarí‘ou*, tj. pozitivním Božím zákonem. Všechny tři muslimské deklarace, resp. jejich vznik, jsou důkazem rostoucího zájmu muslimů o lidská práva a jejich řešení. Je otevřená cesta ke vzájemnému dialogu s nemuslimskou stranou, s cílem pojmově upřesnit nejednoznačná vyjádření. Nejprve však musí svůj vnitřní spor vyřešit sami muslimové, a to spor mezi naturalisty (zastánci přirozeného práva) a pozitivisty (přivrženci božského práva); druzí z nich jsou svým pojetím blízcí křesťanům. Přijetí lidských práv muslimským světem závisí tedy na důvěře, právním a teologickém porozumění a na překonání kulturních rozdílů uznáním svrchovaného a absolutního charakteru, kterou lidská důstojnost před Bohem má.¹⁰⁸

¹⁰⁶ HRUBEC, Marek. *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, s. 130

¹⁰⁷ HRUBEC, Marek. *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*, s. 131

¹⁰⁸ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 99 - 102

5.8.1. Svoboda vyznání

Jednou ze základních svobod je právě svoboda náboženského vyznání. V islámu *Šari'a* zakazuje přestup od islámu k jinému náboženství pod trestem. Dříve šlo o trest smrti, který je dodnes prosazován fundamentalisty. Liberální přístup se odkazuje na Korán: „*Nebudiž žádného donucování v náboženství!*“¹⁰⁹, s nímž je toto právo v příkrém rozporu. Svobodou víry - vyznání se zabývá i článek 12 a právem na náboženskou svobodu článek 13 Univerzální muslimské deklarace lidských práv (1981). Svobodu myšlení, svědomí a náboženství (včetně svobody změnit své náboženství nebo víru a projevat své náboženství nebo víru sám či spolu s jinými, viz čl. 18 Všeobecné deklarace) nepřijaly všechny muslimské deklarace, nebo jen s omezením, neboť jednoznačně privilegují islám a omezují právo na změnu náboženství i přesvědčení. Pouze jediná z nich uznává „*právo na bohoslužebné praktiky dle vlastního vyznání (...), není dovoleno zabraňovat komukoli ve vykonávání této svobody kultu a vyznání, pokud nejde o zákon*“ (čl. 27 Arabské charty lidských práv).¹¹⁰

5.9. Fundamentalismus a extremismus v islámu

Iluze, že vývoj lidstva dospěl k bratrskému ideálu a tím „*k naplnění univerzálního konceptu lidských práv*“¹¹¹, se objevila u některých politologů a filozofů koncem 20. století po pádu socialistických režimů ve východním bloku. Místo toho došlo k destabilizaci v mnoha státech s „mladou“ demokracií, neboť proti sobě přestaly působit dva systémy (prosovětský a proamerický), a tím byla porušena do té doby existující rovnováha sil. Americe se usnadnil počátkem 21. století přístup do strategických oblastí Středního a Blízkého východu, zejména v důsledku událostí z 11. září 2001 jako honba za potrestáním viníků tohoto teroristického činu (invaze v Afghánistánu - hnutí Tálibán, v Iráku - vláda Saddáma Husajna) a získání důležitého vlivu na tuto politicky a vojensky

¹⁰⁹ Korán, s. 475

¹¹⁰ ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*, s. 97 - 98

¹¹¹ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 7

nestabilní, ale strategicky důležitou oblast s významnými nalezišti ropy. Jde však o oblast s naprosto odlišným historickým, kulturním, náboženským a společenským vývojem oproti západnímu světu, proto snaha vnútit jim naše měřítka a pohledy bez téže historické zkušenosti se jeví jako nereálná. Arabské obyvatelstvo tyto kroky Ameriky nese nelibě jako porušování státní samostatnosti a celistvosti (evokuje jim podobnost s obdobím kolonializmu) a zhoršují se tím vzájemné vztahy mezi muslimy a nemuslimy i pohled muslimů na západní svět a jeho hodnoty. Přestože nám nemusí být tato kultura plně pochopitelná, je třeba si uvědomit, že si zaslouhuje stejný respekt, který očekává naše kultura od muslimů.¹¹²

„Za předpokladu, že státy Evropské unie budou i nadále upřednostňovat (...) linii ‚demokratizace‘ v oblasti islámského světa a selektivně klást důraz na porušování lidských práv diktátorskými režimy, a přitom podporovat jiné diktátorské vlády, případně se ztotožňovat se všemi příštími kroky USA v neokonzervativní, válce proti terorismu‘, můžeme očekávat, že tato ideologicky ‚zásadová‘ politika bude kontraproduktivní. K reálné politické moci se v jednotlivých zemích mohou dostat radikálně islámské (fundamentalistické) struktury.“¹¹³ Toto se potvrdilo ve volbách roku 2005 do úřadu iránského prezidenta i ve volbách systémem tzv. „řízené demokracie“ v Egyptě, Jordánsku, Kuvajtu, Maroku, Tunisku a Jemenu, kde zvítězili představitelé radikálního islámu, neboť obyvatelé věří, že právě ti je ochrání před vlivem Západu.¹¹⁴

Fundamentalisté jsou si striktně jisti svou pravdou, z toho plyne návrat ke Koránu, účelová aplikace úryvků z něj, omezenost, tvrdost a neshovívavost k odlišnému přesvědčení (zejména vůči Západu a jeho hodnotám). To pak od radikálnosti náboženské vede přes kulturní až k politickému jednání, k islamizmu (tj. politickému islámu), který má za cíl nastolit totalitní islámský řád - vládu (v extrému za pomoci násilí, tj. extremismus či terorismus). *„Z hlediska islámu jde o heretické vybočení, o novodobé, násilně orientované sektářství.“¹¹⁵*

Islámský fundamentalismus vzniká na obranu ať už domněle, či skutečně ohrožovaného islámu z vnějšku, nejde tedy o historický pozůstatek, ale „*fundamentalismus*

¹¹² MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 7 - 8

¹¹³ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 14 - 15

¹¹⁴ MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*, s. 15, 38

¹¹⁵ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*, s. 31 - 32

*legitimně patřící k modernímu a postmodernímu světu: svým způsobem jako jeho rub a negace.*¹¹⁶

Nutno zde poznamenat, že fundamentalismus a jeho případný nástroj terorismus nejsou výsadou pouze islámu, ale objevují se (v důsledku dějinných a společenských daností a nejistot) i v ostatních náboženstvích (vznik sekt). I někteří respondenti nemuslimové upozorňují např., že: „*Terorismus byl páchán ve jménu větších náboženství. Ve spojení s islámem je teď aktuální.*“ (nemuslim 25 let Praha)

Podle západoevropských zpravodajských služeb počet potencionálních radikálních muslimů představuje méně než jedno procento z celkového počtu zde žijících muslimů. Pokud by se tito muslimové radikalizovali, neznamená to ještě, že budou dělat atentáty, mohou prosazovat zákon šari'a atd. bez použití násilí, tzn., jsou radikální, ale nezabíjejí lidi. Podle odborníka na extremismus Angela Rabasy se radikál začne chovat násilně - extrémisticky pouze, začne-li se scházet s lidmi, kteří jsou otevřeni používat násilí.¹¹⁷

5.10. Postoj k odlišnosti

Muslimové jsou chápáni a médií prezentováni jako cizinci. Je kladen důraz zejména na jejich odlišnosti, u nichž se snaží média vzbudit negativní dojem, že tím jsou pro naši společnost nebezpeční. Tyto informace jsou útržkovité, často vytržené z kontextu, bez snahy zařadit je do souvislosti s muslimskou kulturou nebo náboženstvím. To vyplývá ze skutečnosti, že určující pro média je jejich vnitřní fungování, dochází v nich k intuitivnímu selektování informací tak, aby zpráva měla tzv. „zpravodajskou hodnotu“ (tj. dramatickosti, zřejmý konflikt, personalizaci).¹¹⁸

Výsledkem této informovanosti je i názor 27letého vysokoškolsky vzdělaného muže: „*Vidím v nich hrozbu. Bojím se jich. Je jich moc, nemají vzdělání a vychování, jsou*

¹¹⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*, s. 37

¹¹⁷ LACASSE, Alexander *How many Muslim extremists are there? Just the fact, please.* [online] CSmonitor, 2015 [citováno 5. 3. 2015] Dostupný z: <http://www.csmonitor.com/World/Security-Watch/terrorism-security/2015/0113/How-many-Muslim-extremists-are-there-Just-the-facts-please>

¹¹⁸ MENDEL, Miloš, OSTŘANSKÝ, Bronislav, RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*, s. 441

snadno zfanatizovatelní a jsou rozpínaví.“ Tento názor reprezentuje početnou skupinu českých respondentů, kteří se bojí muslimů, neboť si je ztotožňují s terorizmem. Toto přesvědčení dokládají slova 69letého nemuslima: *„Ne každý muslim je terorista, ale bohužel většina teroristů jsou muslimové.“* Je však potřeba si uvědomit, že většina muslimů teroristy nejsou, naopak i oni se stávají obětí terorizmu: *„Máme rodinu v Sýrii a dva mrtvé, o kterých víme, v rodině.“* (muslimka 45 let, Praha) Tuto paušalizaci názoru na muslimy sami nechápu: *„(...) je zcela nelogické tyto útoky připisovat na účet všech muslimů. Bylo by to nespravedlivé a je to zcela nesmyslné. (...). Pak by mohl být i každý Čech označen za toho či onoho, jelikož i mezi Čechy byli/jsou lidé, páchající zločiny.“* (muslimka, 38 let, Praha) Postoje muslimů k terorizmu dokládají i slova 53letého českého nemuslima: *„Právě jsem se vrátil ze dvou muslimských zemí (Emiráty a Omán) a všichni mnou oslovení striktně odmítají Islámský stát a jakékoliv násilné a teroristické formy. Spolu se mnou to pokládají za zneužití islámu a tyto akty přímo odporují učení a Koránu.“*

Dokladem dělání závěrů bez elementárních znalostí jsou dvě následující výpovědi. Nemuslim 29letý: *„Je to velmi aktuální, neslyšel jsem o větším terorizmu, než který je spojen s islámem. (...) Islám pro mě znamená pouť, růže, fanatizmus, zabíjení, ublížení pláč.“* Nemuslim 70letý zaměňuje pojmy muslim a islamista, považuje to za synonyma; Evropu obviňuje z podceňování a zlehčování „tohoto nebezpečí“ a děsí se budoucností.

Toto vše má vliv na úspěch začlenění menšiny do většinové společnosti. Proces začleňování je ztížen často předsudky, stereotypy a xenofobií, resp. islamofobií, právě z nedostatku objektivních informací o „novém, cizím“, pokud mu nerozumíme, máme z něj strach, a tudíž ho nemůžeme akceptovat.¹¹⁹ Jak to vnímají muslimové zaznívá ze slov 44letého muslima: *„Preferuji společnost, kde mám možnost se rozvíjet a přispět, tam, kde bude snaha žít důstojně jako lidé, nikoliv separátně jako muslimové a nemuslimové.“* a 30leté muslimky: *„Mám strach žít jako muslim ve vlastní zemi, preferovala bych žití v islámské zemi jako je Saudská Arábie, tam jsem se cítila opravdu svobodná, tolerovaná, mohla jsem být sama sebou, podporovaná, nebyla jsem diskriminovaná – měla jsem stejnou šanci na získání zaměstnání, bylo mi tolerováno nosit šátek a nebo se ho vzdát, nemusela jsem nic vysvětlovat, ničeho se vzdávat.“* Pro velkou část muslimů žijících

¹¹⁹ BAUMAN, Zygmunt, MAY, Tim. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*, s. 43

v Evropě je zde již jejich rodiště nebo aspoň jejich domov, o čemž svědčí slova i 17leté muslimky: „*Jsem zvyklá na Evropu a chci v Evropě zůstat, protože jsem Evropanka.*“

Pojem islamofobie se používá od konce 80. let a je v něm skryta nadřazená přezíravost hraničící s nenávisí a odporem vůči muslimům, zejm. vůči Arabům. Někde můžeme nalézt pojem antimuslimismus, který též představuje protimuslimské smýšlení, projevy i jednání. Islamofobie do jisté míry nahradila dřívější antisemitismus. Je zdůrazňován fundamentalismus a terorismus, který je však typický pro málo početnou skupinu muslimů. Tato stereotypizace ovlivňuje veřejné mínění o muslimech. Islamofobní projevy mají celou škálu podob (pomluvy, diskriminace, kriminalita s rasovým podtextem).¹²⁰

Náboženskou odlišnost řeší II. vatikánský koncil vůči nekřesťanským náboženstvím v dokumentu *Nostra aetate* (1965), kde ve třetí části hovoří o islámu. „*Církev se dívá s úctou také na muslimy, kteří se klanějí jedinému Bohu, živému a o sobě jsoucímu, milosrdnému a všemohoucímu, stvořiteli nebe a země, který promluvil k lidem. Jeho rozhodnutím, i tajemstvím, se snaží podrobit celou duší, jako se Bohu podrobil Abrahám, na něhož se islámská víra ráda odvolává. Ježíše sice neuznávají jako Boha, ale uctívají jako proroka, ctí jeho panenskou matku Marii a někdy ji i zbožně vzývají. Kromě toho očekávají i den soudu, kdy Bůh vzkřísí všechny lidi a odplatí jim. Proto si váží mravního života a Boha uctívají zejména modlitbou, almužnami a postem.*“¹²¹

Koncil vyzývá všechny k zapomenutí na minulá nepřátelství a rozbroje mezi křesťany a muslimy a ke snaze o vzájemné porozumění, o společnou ochranu a podporu sociální spravedlnosti, mravních hodnot, míru a svobody pro všechny lidi. A upozorňuje, že plán spásy se vztahuje na všechny, kteří uznávají Stvořitele, a především na muslimy.¹²²

¹²⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*, s. 137 - 141

¹²¹ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 552

¹²² *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 52, 552 - 553

6. Vyhodnocení dotazníků

6.1. Postoje respondentů nemuslimů v ČR

Ze shromážděných 60 dotazníků v Praze vyplněných nemuslimy bylo 26 vyplněno muži a 34 ženami. Z těchto 60 respondentů se 39 hlásilo ke křesťanství nebo jinému vyznání a 21 k ateizmu. Úroveň vzdělání tohoto vzorku představovalo 37 vysokoškoláků, 20 středoškoláků a 3 lidé se základním vzděláním.

Na otázku reálnosti mírového soužití s muslimskou menšinou odpovědělo záporně 18 dotazovaných, 5 si nebylo jisto, že lidská přirozenost je v praxi tohoto soužití v míru schopná, i když připouštějí, že teoreticky to je reálné. Za reálné toto soužití v míru považuje 37 z dotázaných. Všichni však podmiňují reálnost splněním určitých podmínek pro toto soužití. Jako podmínky jsou zde uváděny: tolerance, úcta k životu a člověku, empatie, láska, pochopení, slušnost, vzájemné poznání, větší informovanost bez neobjektivního ovlivňování medií, při dodržování práv a zákonů hostitelské země a respektu k jejím historickým tradicím a pravidlům bezproblémového soužití ve svobodě a míru, při vzájemném porozumění, schopnosti kompromisů, dialogu a otevřenosti bez předsudků, zajištění rovných práv žen a zákonů neurážejících víru ani jedné strany. Důraz byl kladen na nevnucování islámu, na požadavek neskrývat za své vyznání politiku, na distancování se muslimů od fanatismu, nadřazenosti menšiny, fundamentalizmu, terorizmu a naopak důsledný život podle nepřekroucené víry, tj. podle Proroka. Pro tři respondenty bylo důležitou podmínkou, aby zde muslimové zůstali menšinou.

Na otázku, zda se cítí být ohroženi zde žijícími muslimy, odpovědělo záporně 36 respondentů (tj. 60 %), z toho 19 mělo osobní zkušenost s příslušníkem muslimské menšiny, 3 neměli jednoznačný názor a ze zbylých 21 respondentů, kteří se cítili ohroženi muslimy zde žijícími, mělo osobní kontakt (zkušenost) s muslimem pouze 10 dotázaných. Ke spojitosti mezi terorizmem a islámským vyznáním se kladně vyjádřilo 45 % dotázaných, 50 % nevidělo spojitost a 5 % respondentů nevědělo.

6.2. Postoje respondentů muslimského vyznání v ČR

Ze shromážděných 15 dotazníků v Praze vyplněných muslimy bylo 6 vyplněno muži a 9 ženami. Úroveň vzdělání tohoto vzorku byla 8 vysokoškoláků, 6 středoškoláků a 1 respondent se základním vzděláním.

Na otázku reálnosti mírového soužití s nemuslimskou většinou odpověděli všichni dotazovaní kladně, jen dva zapochybovali, zda naše společnost je toho schopna a viděli problém v tendenci Evropy spíše zdůrazňovat rozdíly místo hledání společného. Podmínku této mírové koexistence nejčastěji spatřovali ve vzájemném poznání, respektování zvláštností, v toleranci odlišností a ve shodě na vzájemných pravidlech soužití. Kladli důraz na vzdělání muslimů a jejich integraci do společnosti za podmínek rovné příležitosti (např. při výběrových řízeních nediskriminovat kvůli šátku apod.). Zdůrazňovali, že opravdoví muslimové jsou mírumilovní (odsouzeníhodné činy jsou dílem šílenců), proto je potřeba nevyvolávat nenávisť a hysterii, nepodezírat, posuzovat vždy konkrétní lidi, nediskriminovat menšiny a nezneužívat populisticky tyto problémy politiky k propagandě, ale podporovat klidné soužití, jinak se muslimové uzavřou do bezpečí své komunity. Varovali před pokrytectvím, formalizmem a lpěním na detailech (šátek vadí a tetování ne?), před nevědomostí a neshodami, které jen prohlubují xenofobii (přenášejí se i na potomky, aniž sami mají zkušenost), která by měla být postihována. Vybízeli k otevřenosti, jisté velkorysosti (nelze vše plnit na 100 %), odpuštění, upřímnosti a k podpoře umírněných muslimů a jejich stran v muslimských zemích, aby mohli bojovat proti islamizmu. Jako návod na mírové soužití doporučují: dívat se srdcem.

V právním systému našeho státu považovala většina dotázaných muslimů za základ pro soužití existenci stejných práv, jako mají ostatní věřící a ostatní menšiny, včetně výuky náboženství ve školách a svobody vyznávat svou víru beze strachu ze šikany. Asi 50 % z nich požadovalo II. stupeň registrace tohoto náboženství, aby měli právo uzavírat sňatky v mešitách, vést matriku narozených, řešit dědictví (stejně jako mají menšiny v arabských zemích). Ve 2 případech byli spokojeni se stávající legislativou a ve 2 případech naopak požadovali uznat všechna islámská rodinná a obchodní práva a zákony. Všichni si přejí být přijímáni většinovou společností bez předsudků.

Většinový názor dotázaných muslimů na spojování pojmů terorismus a islám byl zásadně odmítavý, cítí se tím být poškozeni, a to ve společnosti i v zaměstnání. Zásadní problém vidí v nedostatku objektivních informací, v neznalosti plynoucí z absence osobních zkušeností a v mediálním zneužívání společenských problémů k účelové dezinformaci společnosti (uměle živeno i některými politiky). Upozorňují na skutečnost, že muslimské státy bojují s islamisty a že v souvislosti s terorizmem (jen zlomek teroristů má původ v islámu), vzrůstají antiislámské nálady ve společnosti, což je znepokojuje (mají strach z reakcí lidí při veřejném projevování vlastní víry). Zdůrazňují, že terorismus je neslučitelný s islámem, neboť je v příkrém rozporu s Alláhem a Koránem, který zakazuje zabíjet nevinné (*džihád* je pouze obranná válka). Prorok řekl, že je lépe rozbít Ka'bu, než zabít člověka. Vnímají, že žádná víra není s terorizmem slučitelná a každý že reprezentuje sám sebe svými činy, ne vírou (náboženstvím).

6.3. Postoje respondentů nemuslimů v Belgii

Ze shromážděných 40 dotazníků vyplněných v Bruselu nemuslimy bylo 26 vyplněno muži a 14 ženami. Z těchto 40 respondentů se 29 hlásilo ke křesťanství nebo jinému vyznání a 11 k ateizmu. Úroveň vzdělání tohoto vzorku byla 22 vysokoškoláků, 15 středoškoláků a 3 lidé se základním vzděláním.

Na otázku reálnosti mírového soužití s muslimskou menšinou odpověděli záporně 4 dotazovaní, 1 si nebyl jist a 1 neodpověděl. Za reálné považovalo soužití v míru 34 dotázaných. Někteří zmínili určité podmínky pro reálnost takového soužití: ochota k vzájemnému dialogu, respekt a vzájemná tolerance založené na poznání, ochota muslimů k socializaci, resp. integraci a k vyššímu vzdělávání, nutnost muslimů distancovat se od extremismu a fundamentalizmu. Dále zazněl požadavek vzájemného respektování různých náboženství, u někoho pak přesvědčení, že víra a náboženství nesmí vstupovat do mezilidských vztahů a bránit jim, potom záleží pouze na lidech a že to vše chce čas.

Na otázku, zda se cítí být ohroženi zde žijícími muslimy, 2 neodpověděli, 7 dotázaných zmínilo pocit ohrožení, i když pouze 5 z nich mělo osobní kontakt

(zkušenost) s muslimem. Zbývajících 31 respondentů, z nichž 28 osobní zkušenost s příslušníkem muslimské menšiny, odpovědělo na tuto otázku záporně.

Na otázku spojitosti terorizmu s islámem odpovědělo ze 40 respondentů záporně 30 (tj. 75 %), 7 respondentů bylo o této spojitosti přesvědčeno a 3 otázku nezodpověděli.

6.4. Postoje respondentů muslimského vyznání v Belgii

Ze shromážděných 17 dotazníků v Bruselu vyplněných muslimy bylo 10 vyplněno muži a 7 ženami. Úroveň vzdělání tohoto vzorku byla 5 vysokoškoláků, 11 středoškoláků a 1 se základním vzděláním.

Na otázku reálnosti mírového soužití s nemuslimskou většinou odpovědělo kladně 14 ze 17 dotazovaných, 1 záporně, 1 nevěděl a 1 se nevyjádřil. Jako podmínky pro mírové soužití vidí dotázaní v respektu jejich víry, tj. ve svobodě vyznání, ve vzájemné toleranci, v rovném přístupu k získání zaměstnání, v míru a lásce bez hranic, v oboustranném souhlasu na základě společné vůle. Někteří vnímají nesnadnost tohoto úkolu v současném světě, ale po jeho realizaci velmi touží, všímají si uzavřenosti a otažitosti některých lidí plynoucí ze strachu z islámu.

Dotázaní muslimové si přejí rovná práva, svobodu vyjadřování a náboženské praxe bez stigmatizace, zejména u žen (nošení šátků) a uznání muslimských svátků (i se dnem volna).

Všichni dotazovaní muslimové se ke spojování pojmů terorismus a islám vyjádřili jednoznačně odmítavě. Zdůrazňují, že islám je mír, harmonie a pokoj, kde terorismus nemá své místo, jen za islám skrývá své pravé záměry. Muslimové jsou mírumilovní, zato teroristické činy jsou barbarskými akty krutosti vůči nevinným a fanatici jsou přítomni v každém náboženství (terorismus se vyvinul nezávisle na islámu). Neslučitelnost terorizmu s islámem a vírou v Alláha dokládají posvátností lidského života v islámu, který zakazuje vraždu (prolévat krev nevinných – obdoba přikázání z křesťanského Desatera) jako těžký hřích. Islám dává člověku návod, jak se má chovat a na této cestě je mu průvodcem Korán.

7. Závěr

Křesťanská i islámská kultura jsou postaveny na teocentrickém přístupu k tvorbě práv a z nich vyplývajících svobod. Zde zásadní rozpor tedy neexistuje. Obě dvě kultury vycházejí z monoteistických náboženství, které na sebe historicky navazují a v základních principech se shodují. Obě vedou člověka k bezvýhradné lásce vůči svému Stvořiteli, k lásce k bližnímu, k úctě k životu, k jeho ochraně a k podřízení svého života Boží vůli. Souhlasíme-li s tím, že obě náboženství věří v téhož Boha a obě věří, že Bůh řídí jejich životy, nelze předpokládat, že z Boží vůle by vyplývala nesnášenlivost, nebo dokonce nevraživost jedněch vůči druhým. Pokud by tomu tak bylo, pak by každé z těchto náboženství věřilo v jiného Boha nebo bychom museli uvažovat o Boží schizofrenii, uvážíme-li, že obě náboženství věří, že jejich Bůh je Láska, že je nejvyšší spravedlivý a dobrotivý. Z výše uvedeného plyne, že problém jejich vzájemného soužití v lásce při zachování svobod netkví v podstatě vyznání těchto dvou skupin věřících.

Při terénním výzkumu jsem se velmi často setkala u muslimů i nemuslimů s námitkou, že křesťanství v životě současné Evropy již není patrné. Sekularizace evropské společnosti vede většinou společnost k menší toleranci náboženství vůbec, natož pak „cizího“, neznámého, nebo spíše zkresleně „známého“. Tam spatřuji největší dluh naší společnosti, v netečnosti vůči neexistenci systematické objektivní informovanosti a přístupu široké veřejnosti ke vzdělání v této problematice. Potom je velmi jednoduché šířit mezi obyvatelstvem dezinformace a nepravdy o islámu a muslimech, které velmi často slouží k politickým cílům. K argumentaci, že je potřeba být ve střehu a chránit většinou společnost před útoky islamistů, uveďme jako protiargument, že z muslimů žijících v západní Evropě, je náchylných pro radikalizaci necelé jedno procento, což ještě navíc neznamená, že ze všech by byli atentátníci. Před kým by se však Evropa měla mít na pozoru, jsou islamisté přijíždějící např. ze Sýrie do Evropy. Tato oblast slouží k výchově a výcviku teroristů. Od nich a jejich konání se však distancují všichni praví muslimové.

Lze tedy říci, že mírové soužití s muslimy v rámci jednoho územního celku je možné za předpokladu zajištění vzájemné objektivní informovanosti, zajištění dobrého vzdělání (i odstranění jazykové bariéry muslimů) a tolerance k odlišnosti druhého. Je třeba

dbát o vyloučení diskriminace, a to i vůči vnějším projevům příslušnosti k islámu (šátky), chovat se vůči muslimům tak, aby neměli potřebu se izolovat v ghettech, což přispívá k možnosti radikalizace některých muslimů. Tedy svým chováním umožnit muslimům plnou integraci do hostitelské společnosti.

Cíl soužití těchto kultur není nový. Ve středověku islámská kultura pronikla na území Evropy a významně ovlivnila kulturu a obohatila vzdělanost Evropy. Zejména v některých oborech byli muslimové velkým přínosem, šlo o oblast filozofie, medicíny, farmakologie, architektury, zahradnictví a agronomie. Dále na jejich poznacích z astronomie, matematiky, fyziky, zejm. optiky a chemie postavila současná západní civilizace svůj technický pokrok, kterým dnes zpětně obohacuje, v této oblasti ne tak rozvinutý, muslimský svět.

Vzájemné dějinné ovlivňování obou kultur by mělo být spíš základem tolerance pro rovné podmínky a možnosti svobody vyznání obou náboženství (islámu i křesťanství), a to jak v muslimských zemích, tak i v nemuslimských zemích Evropy. Většinová sekulární Evropa ve svých zemích na různé úrovni odděluje duchovní sféru života lidí, od hospodářské a politické, to vedlo u většiny křesťanů v Evropě k vytěsnění života z víry do oblasti soukromého života. Vnější projevy víry jsou pro nás neznámé, proto život z víry muslimů a jeho vnější projevy budí pozornost, nepochopení až strach. Skrytý způsob života z víry pro věřícího muslima je však neznámý a nepřijatelný. Existují tendence omezit tyto vnější projevy: zákazy nošení šátek na veřejnosti nebo do veřejných budov, brojení proti stavbě mešit a zákaz stavby minaretů (např. v ČR oproti Belgii, kde to je povoleno). To vše na vědomé i podvědomé úrovni směřuje k potlačení prvků islámské kultury a vnímání přítomnosti muslimů zde.

V dotaznících vyplněných nemuslimy v Česku zazníval strach z přítomnosti muslimů, aniž s nimi měli respondenti jakoukoli osobní zkušenost, neboť je podezírají z možné snahy islamizace zdejšího obyvatelstva. Jak již bylo zmíněno, neexistuje jeden reprezentant islámu v celosvětovém měřítku, jednotlivé proudy, jejich odnože a některé sekty mají své představitele, mezi sebou však nezvolili nikoho, kdo by je všechny zastupoval. Jednotící pro všechny muslimy je většinou jakékoliv ohrožení jejich víry z vnějšku. V nemuslimském prostředí muslimy spojuje obrana víry jako takové, v muslimském prostředí obrana jejich pojetí víry proti ostatním proudům. Myslím si, že

každý muslim hájí své zájmy víry stejně, jen v některých zemích se hájení vztahuje k trochu odlišné problematice. V ČR je třeba problém přijetí nošení šátků muslimkami bez předsudků, či možnost stavění mešit. V islámských zemích muslim spíše hájí drobné rozdíly v pojetí a praktikování osobní víry, někdo nosí burku jiný jen šátek a někomu - náboženské policii – třeba tento rozdíl vadí. Nemusí tedy hájit základní právo svobody vyznání tak, jako muslimové zde v Evropě, kde hájí např. jeden z pilířů - modlitbu během pracovní doby, šátek apod..

Již z psychologického hlediska je jasné, že funguje tzv. „davová psychóza“, takže síla a intenzita víry jedince je ve shodně smýšlející skupině umocňována. Pak záleží, jde-li o liberální pojetí islámu vedoucí skupinu k integraci s většinovou společností při zachování náboženských, etických a kulturních specifík, která mohou většinovou západní konzumní společnost jen obohatit. Západní společnost není totiž vyvážená, chybí jí zřetelný duchovní rozměr. Naopak v radikální skupině se jedinec ještě více radikalizuje. Ne však každý věřící musí být součástí skupiny. Podle mě se tím však nevylučuje existence extrémně radikálních jedinců, kteří pak jednájí i na vlastní pěst.

Z praxe vidíme, že Islámský stát, který představuje radikální sunnitskou džihádistickou organizaci, vznikl právě na muslimském území, kde měl příhodné podmínky pro svůj vznik a růst, které by nikdy nenalezl na nemuslimské půdě. Často muslimové v muslimských zemích radikály podporují, neboť věří, že je uchrání před západní kulturní globalizací, v níž cítí ohrožení vlastní identity.

Podmínky Česka a Belgie v souvislosti s přítomností muslimů se liší. Do Čech přišli počátkem 20. stol., nikoli v souvislosti s nábořem pracovních sil v průmyslu jako tomu bylo v Belgii v 60. letech 20. stol., proto jejich počet zde vztažený k počtu obyvatel není tak významný jako v Belgii. Navíc v Belgii s ohledem na politické zřízení neprobíhaly tehdy zásahy státu do náboženského vyznání muslimů a jejich projevů. Oproti tomu u nás v období socialismu všechny církve a náboženské organizace byly pod dohledem státu a náboženský život probíhal více méně v ilegality, což se dotklo i muslimů u nás žijících.

Respondenti v Česku (61 % nemuslimů a 86 % muslimů) a v Belgii (85 % nemuslimů a 82,5 % muslimů) souhlasili, že existuje reálná možnost mírového soužití muslimské menšiny s nemuslimskou většinovou společností. Pro realizaci považovali

za nutné splnit podmínku vzájemného respektu a tolerance k odlišnostem druhého, zajištění objektivní informovanosti, zejména z medií, mírového dialogu ve svobodě, s rozumem a se schopností kompromisů; předpokladem je distancování se muslimů od radikalizmu a fundamentalizmu. S terorizmem si islámské vyznání spojuje v Česku 45 % dotázaných nemuslimů, v Belgii jen 17,5 % nemuslimských respondentů. Muslimové v obou lokalitách se jednomyslně vyslovili proti této spojitosti a považovali ji za islámu škodící. Na otázku, zda se cítí být ohroženi zde žijícími muslimy, odpovědělo záporně v ČR 36 respondentů (tj. 60 %), z toho 19 mělo osobní zkušenost s příslušníkem muslimské menšiny, 3 neměli jednoznačný názor a ze zbylých 21 respondentů, kteří se cítili ohroženi muslimy zde žijícími, mělo osobní kontakt (zkušenost) s muslimem pouze 10 dotázaných. V Belgii se cítilo být ohroženo zde žijícími muslimy 7 dotázaných, i když pouze 5 z nich mělo osobní kontakt (zkušenost) s muslimem a 2 neodpověděli. Zbývajících 31 respondentů (tj. 77.5 %), z nichž 28 osobní zkušenost s příslušníkem muslimské menšiny, odpovědělo na tuto otázku záporně.

8. Použité zkratky

Apod. = a podobně

Atd. = a tak dále

ČR = Česká republika

Dosl. = doslova, doslovně

Mj. = mimo jiné

Např. = na příklad

Př.n.l. = před naším letopočtem

s. = strana

Srov. = srovnej

Tj. = to je

Tzn. = to znamená

Zejm. = zejména

9. Seznam zdrojů

- BAUMAN, Zygmunt, MAY, Tim. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. 239 s. ISBN 978-80-7419-026-1.
- BEČKA, Jiří, MENDEL, Miloš. *Islám a české země*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-034-8.
- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*. 11. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1998. ISBN 80-85810-19-0.
- CARDINI, Franco. *Evropa a islám*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-640-0.
- ČERVENKOVÁ, Denisa, RETHMANN, Albert-Peter. *Islám v českých zemích*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-852-5.
- DELOUCHE, Frédéric a kolektiv. *Dějiny Evropy*. 1. vyd. Praha: Argo s Odeonem, 1995. ISBN 80-85794-06-9.
- DENNY, Frederick M.. *Islám a muslimská obec*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-69-9.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.
- HAYWOOD, John. *Atlas světových dějin*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 2001. ISBN 80-7209-249-9.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HRUBEC, Marek. *Interkulturní dialog o lidských právech: západní, islámské a konfuciánské perspektivy*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2008. ISBN 978-80-7007-282-0.
- IZEDBEGOVIČ, Ali. *Islám: mezi východem a západem*. TWRA, 1997. ISBN 80-902419-0-5.
- Korán*. 1. vyd. Praha: Akademia, 2000. ISBN 80-7309-992-6.
- KÖNIG, Franz, WALDENFELS, Hans. *Lexikon náboženství*. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1994. ISBN 80-85605-51-1.
- KROPÁČEK, Luboš. *Blízký východ na přelomu tisíciletí: dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-298-5.
- KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-125-3.
- KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-540-2.
- KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-168-7.
- KROPÁČEK, Luboš. *Variace na Korán: islám v diaspoře*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85425-34-3.
- KÜNG, Hans, ESSE, Josef, van. *Křesťanství a islám: na cestě k dialogu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-262-4.
- LHOŤAN, Lukáš. *Islám a islamismus v České republice*. 1. vyd. Pstruží: Lukáš Lhoťan, 2011. ISBN 978-80-904932-1-6.
- Lidská práva v islámu*. 1. vyd. Praha: Islámská nadace v Praze, 2006. ISBN 80-903196-2-9.
- MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2008. ISBN 80.85425-63-5.

- MENDEL, Miloš, OSTRÁNSKÝ, Bronislav, RATAJ, Tomáš. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1554-9.
- PAVLÍKOVÁ, Eva. *Muslimští migranti a český sekulární stát*. Červený Kostelec. Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-018-5.
- SMITH, Huston. *Světová náboženství*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1995. ISBN 80-7176-217-2.
- WALDENFELS, Hans. *Fenomén Křesťanství: Křesťanská univerzalita v pluralitě náboženství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-329-9.

Internetové zdroje

- SÁŇKA, Vladimír *Malá a mladá komunita* [online] dingir, 2010 [citováno 3. 2. 2015] Dostupný z: http://www.dingir.cz/index.php?co=cislo/10/2/mala_a_mlada_komunita
- Praha 8 odmítla muslimské pohřebiště* [online] Česká televize, 2014 [3. 2. 2015] Dostupný z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/280336-praha-8-odmitla-muslimske-pohrebiste/>
- LISSE, Luděk *Počet islámských extrémistu v Evropě rychle roste* [online] Ústav práva, 2014 [citováno 3. 2. 2015] Dostupný z: <http://www.ustavprava.cz/blog/2014/11/pocet-islamskych-extremistu-evrope-rychle-roste/>
- LACASSE, Alexander *How many Muslim extremists are there? Just the fact, please.* [online] CSmonitor, 2015 [citováno 5. 3. 2015] Dostupný z: <http://www.csmonitor.com/World/Security-Watch/terrorism-security/2015/0113/How-many-Muslim-extremists-are-there-Just-the-facts-please>

Přílohy

Vzor dotazníků pro nemuslimy (česká a francouzská verze)

DOTAZNÍK PRO NEMUSLIMY

ŽENA/MUŽ VĚK: VZDĚLÁNÍ: VYZNÁNÍ:.....

- 1) Co si představujete pod pojmem islám?
- 2) Jak vnímáte islámskou menšinu na území tohoto státu? (vnímáte odlišnosti a jaké)
- 3) Co z toho hodnotíte jako pozitiva a co jako negativa?
- 4) Jaká jsou podle Vás pozitiva a jaká negativa jejího života zde?
- 5) Čím si myslíte, že je přínosem islámská menšina pro většinovou neislámskou společnost, ve které zde žije?
- 6) Měl/a jste příležitost k osobnímu kontaktu s příslušníkem islámské menšiny?
- 7) Vadí Vám něco (a co) při osobním kontaktu s vyznavačem islámu?
- 8) Cítíte se ohrožen přítomností islámské menšiny v této zemi?
- 9) V případě, že ano, jak moc a čím?
- 10) Co si myslíte o spojování islámského vyznání s hrozbou terorismu?
- 11) Co si myslíte: Jak pohlíží islám na ženy a na muže?
- 12) Co si myslíte: Jak pohlíží islám na jinověrce (příslušníky jiných vyznání), dělá rozdíl mezi monotheisty (vyznaváči jednoho Boha = muslimové, židé a křesťané) a ostatními věřícími?
- 13) Co si myslíte: Jak pohlíží islám na ateisty (lidi popírající existenci Boha)?
- 14) Co si myslíte: Jak pohlíží islám na smíšené partnerské svazky (různých vyznání)?
- 15) Myslíte si, že je možná koexistence v míru a lásce a vzájemném respektu islámské menšiny s většinovou neislámskou společností? A za jakých podmínek?

LE QUESTIONNAIRE POUR LES NON – MUSULMANS

homme/ femme age: éducation: religion:

- 1) Qu'est-ce que vous vous imaginez sous la notion l'islam?
- 2) Comment percevez-vous la minorité islamique dans ce pays? Percevez-vous les différences? Si oui, lesquelles?
- 3) Qu'est-ce que vous considérez comme l'aspect positif et négatif?
- 4) Quels sont les points positifs et négatifs de de la présence de la minorité islamique ici?
- 5) Comment pensez-vous la société majoritaire non-islamique profite de sa présence ici?
- 6) Vous avez eu la possibilité de communiquer personnellement avec un membre de la minorité islamique?
- 7) Est-ce qu'il y a quelque chose qui vous dérange quand vous communiquer avec un musulman?
- 8) Est-ce que vous vous sentez menacé par la présence de la minorité islamique dans ce pays?
- 9) Si oui, pourquoi?
- 10) Qu'est-ce que vous pensez de la liaison de la foi islamique avec la menace du terrorisme?
- 11) Qu'est-ce que vous pensez: Comment l'islam regarde les femmes (les hommes)?
- 12) Qu'est-ce que vous pensez: Comment l'islam regarde les membres des autres religions? Est-ce que l'islam fait la différence entre les monothéistes et les autres croyants?
- 13) Qu'est - ce que vous pensez: Comment l'islam regarde les athées?
- 14) Qu'est - ce que vous pensez: Comment l'islam regarde les liens de partenariat des confessions différentes?
- 15) Pensez-vous que la coexistence dans la paix et l'amour et le respect mutuel de la minorité islamique et de la société majoritaire non – islamique est possible?

Vzor dotazníků pro muslimy (česká a francouzská verze)

DOTAZNÍK PRO MUSLIMY

ŽENA/MUŽ VĚK: VZDĚLÁNÍ: VYZNÁNÍ:.....

- 1) Co si představujete pod pojmem křesťanství? Jaký názor máte na jeho vyznavače?
- 2) Co si představujete pod pojmem ateismus? Jaký názor máte na ateisty?
- 3) Co u obojího (u každého zvlášť) hodnotíte jako pozitivum a co jako negativum?
- 4) Jak vnímáte většinovou neislámskou společnost historicky vzniklou v Evropě na křesťanských základech? (vnímám rozdíly a jaké)
- 5) Čím si myslíte, že můžete obohatit zdejší většinovou neislámskou společnost?
- 6) A čím si myslíte, že naopak ona může obohatit Vás?
- 7) Která práva by měla být podle Vás pro život z víry islámu přiznána islámské menšině zde žijící?
- 8) Jak vnímáte ve veřejném povědomí spojování islámského vyznání s terorismem? (Dotýká se Vás to? A jak?)
- 9) Cítíte se jako příslušník islámské menšiny, zde žijící, bezpečněji ve většinové neislámské společnosti, nebo bych raději preferoval život ve většinové islámské společnosti, a proč?
- 10) Domníváte se, že je slučitelná pravá víra v Alláha s teroristickým jednáním?
- 11) Jak pohlíží islám na ženy (na muže)?
- 12) Jak pohlíží islám na jinověrce (příslušníky jiných vyznání), dělá rozdíl mezi monotheisty (vyznavací jednoho Boha = muslimové, židé a křesťané) a ostatními věřícími?
- 13) Jak pohlíží islám na ateisty (lidi popírající existenci Boha)?
- 14) Jak pohlíží islám na smíšené partnerské svazky (různých vyznání)?
- 15) Myslíte si, že je možná koexistence v míru a lásce a vzájemném respektu islámské menšiny s většinovou neislámskou společností? A za jakých podmínek?

LE QUESTIONNAIRE POUR LES MUSULMANS

homme/ femme

age:

éducation:

religion:

- 1) Qu'est-ce que vous vous imaginez sous la notion le christianisme? Quelle est votre opinion sur les chrétiens?
- 2) Qu'est-ce que vous vous imaginez sous la notion l'athéisme? Quelle est votre opinion sur les athées?
- 3) Qu'est-ce que vous considérez l'aspect positif et négatif dans le christianisme et l'islam?
- 4) Comment vous percevez la société majoritaire non - islamique créée historiquement en Europe sur des principes chrétiens?
- 5) Comment pensez-vous que vous pouvez enrichir la société majoritaire non - islamique locale?
- 6) Au contraire, comment la société majoritaire non - islamique peut enrichir la vôtre?
- 7) Selon vous, quels droits (d'après la foi islamique) devraient être accordés à la minorité islamiquee l'islam?
- 8) Comment percevez-vous la liaison de la foi islamique et du terrorisme dans la conscience publique?
- 9) Comme un membre de la minorité islamique qui vit ici, vous vous sentez en toute sécurité dans la société non-islamique majoritaire ou vous préféreraient vivre dans une société islamique et pourquoi?
- 10) Pensez-vous que la vraie foi en Allah est en accordance avec les actes terroristes?
- 11) Comment l'islam regarde les femmes (les hommes)?
- 12) Comment l'islam regarde les membres des autres religions? Est-ce que l'islam fait la différence entre les monothéistes et les autres croyants?
- 13) Comment l'islam regarde les athées?
- 14) Comment l'islam regarde les liens de partenariat des fois différentes?
- 15) Pensez-vous que la coexistence dans la paix et l'amour et le respect mutuel de la minorité islamique et de la société majoritaire non – islamique est possible?